

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

**Тема: «Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в
Україні»**

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю. В.
(підпис)

Керівники проекту _____ к.ю.н. Мельник В.І.
_____ д.ю.н. Куліш А.М.
(підпис)

Виконавець студентка
групи Юм.з-94с _____ Слюсар Д.О.
(підпис)

Суми 2021

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально–науковий інститут права
Кафедра адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 081 «Право»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ю.В. Гаруст

“ ___ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Слюсар Дар’ї Олексіївни _____

1. Тема проекту (роботи): «Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в Україні»

Керівники роботи: Мельник Вадим Іванович, кандидат юридичних наук, Куліш Анатолій Миколайович, доктор юридичних наук.

(прізвище, ім’я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “ ___ ” _____ 20__ року № _____

2. Термін здачі студентом закінченого проекту _____
3. Вихідні дані проекту (роботи): Закони України та накази "Про державну службу", "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" "Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення", "Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією", "Про прокуратуру", "Про публічні закупівлі", "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки", "Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією"
4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

_____ переробити назву пункту відповідно _____ до
зразка _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень)
відсутній

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	к.ю.н. Мельник В.І.		
	д.ю.н. Куліш А.М.		

7. Дата видачі завдання 28 травня 2020**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліф. роботи	Строк виконання етапів кваліф. роботи	Примітки
1	Опрацювання матеріалу	28.05.2020 – 08.06.2020	
2	1 Розділ	08.06.2020 – 30.09.2020	
3	2 Розділ	30.09.2020 – 15.10.2020	
4	3 Розділ	15.10.2020 – 24.12.2020	
5	Підготовка до захисту	24.12.2020 – 19.01.2021	

Студент-дипломник

(підпис)**Слюсар Д.О.**_____
(прізвище та ініціали)

Керівники проекту

(підпис)**Мельник В.І.**_____
(прізвище та ініціали)_____
(підпис)**Куліш А. М.**_____
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота визначена її метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та складається зі вступу, трьох розділів (по три підрозділи в перших двох та два підрозділи у третьому), висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає – 90 сторінок. Список використаних джерел включає 101 найменування.

Актуальність. Найбільш актуальною соціальною проблемою України, як і багатьох країн світу є запобігання та протидія корупції у всіх сферах функціонування влади, особливо у спробах держави інтеграції до Євросоюзу.

Вивчення і вирішення завдань з приводу запобігання корупції на різних рівнях та різних сферах функціонування органів державної влади є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності багатьох країн світу, і України зокрема. Відтак, питання, які пов'язані з корупцією та визначенням шляхів її запобігання, привертають все більшу увагу не лише теоретиків-дослідників і практиків, а також громадськість.

Суспільна небезпека корупцій полягає в тому, що особи, винні у її вчиненні, посягають на соціальні, культурні цінності, на виховання та правосвідомість громадян, молоді зокрема. У такий спосіб, виникає необхідність у здійсненні заходів щодо запобігання корупції не лише спеціально уповноваженими суб'єктами у цій сфері, а й іншими державними органами, що відповідають за правосвідомість, навчання та виховання громадян.

На сьогодні для Української держави надзвичайно важливим є наближення національного антикорупційного (зокрема адміністративного) законодавства до стандартів держав-учасниць ЄС.

Мета полягає в тому, щоб на основі проведеного наукового дослідження розкрити особливості адміністративно-правових засад діяльності органів у сфері запобігання корупції та розглянути пропозиції щодо їх удосконалення.

У відповідності до такої мети було сформовано наступні *задачі*:

- проаналізувати стан та тенденції корупції на сучасному етапі державотворення в Україні;

- окреслити сутність та зміст запобігання корупції в Україні;
- систематизувати та проаналізувати правові засади запобігання корупції в Україні та виявити прогалини у цій сфері адміністративно-правового регулювання;
- розкрити сутність та класифікувати форми і методи запобігання корупційній діяльності;
- проаналізувати позитивний закордонний досвід антикорупційної освіти та на його основі дослідити процес взаємодії у сфері запобігання корупції та розробити рекомендації щодо його впровадження в діяльність спеціально уповноважених органів із запобігання корупції
- розглянути способи удосконалення запобігання корупції в Україні.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, що викликають в процесі діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції.

Предметом роботи є адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її висновки та пропозиції дають змогу для подальшого теоретичного дослідження та запровадження кола питань, пов'язаних із адміністративно-правовим механізмом протидії корупції в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із комплексних досліджень, спрямованих на характеристику існуючого адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні.

Результати, що відображають наукову новизну полягають у наступному:

уперше:

- з'ясовано сутність та зміст запобігання корупції в країні;
- критично розкрито сутність та класифіковано форми і методи запобігання корупційної діяльності;
- детально розглянуто систематизування правових засад запобігання корупції;

удосконалено:

– методи та шляхи удосконалення боротьби з корупцією в Україні.

Ключові слова: корупція, подолання корупції, протидія корупції, запобігання корупції, адміністративно-правові засади, антикорупційна реформа, зарубіжний досвід боротьби з корупцією, правоохоронні органи.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ.....	8
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	12
1.1. Сучасний стан та тенденції корупції в Україні.....	12
1.2. Поняття та зміст запобігання корупції в Україні.....	21
1.3. Нормативно-правове запобігання корупції в Україні	35
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	43
2.1. Форми адміністративно-правового регулювання запобігання корупції.....	43
2.2. Методи запобігання корупційних правопорушень.....	47
2.3. Вимірювання та оцінювання рівня корупції	53
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	61
3.1. Особливості позитивного закордонного досвіду антикорупційної політики.....	61
3.2. Шляхи вдосконалення запобігання корупції в Україні.....	67
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

КЗП - Кодекс законів про працю

ВРУ – Верховна Рада України

Реєстр - Єдиний державний реєстр

НАЗК - Національне агентство з питань запобігання корупції

ЗМІ – Засоби масової інформації

ІСК - індексом сприйняття корупції

ООН – Організація Об'єднаних Націй

САП – спеціалізована антикорупційна прокуратура

GRECO – Групи держав проти корупції

п. – пункт

пп. – підпункт

р. – рік

ст. – стаття, століття

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальною проблемою України, як і багатьох інших країн світу, є саме запобігання та протидія корупції в усіх сферах функціонування влади.

Тож вирішення завдань з приводу запобігання корупції на різних рівнях і сферах функціонування державних органів є однією з найбільших проблем сучасності для багатьох країн світу, зокрема для України. Відтак, питання, пов'язані з корупцією та визначенням шляхів її запобігання, привертають все більшу увагу не лише теоретиків-дослідників і практиків, а також громадськість.

Небезпека корупції для суспільства полягає в тому, що особи, причасні до цього, посягають на соціальні, культурні цінності, на виховання та правосвідомість громадян, молоді зокрема. У такий спосіб, виникає необхідність у здійсненні заходів щодо запобігання корупції не лише спеціально уповноваженими суб'єктами у цій сфері, а й іншими державними органами, що відповідають за правосвідомість, навчання та виховання громадян.

На сьогоднішній день для України надзвичайно важливим є наближення національного антикорупційного (зокрема адміністративного) законодавства до стандартів держав-учасниць Європейського Союзу. Завжаючи на викладане навана тема дослідження вбачається актуальною та своєчасною.

Ступінь розробленості теми в юридичній літературі. Загальні питання, стосовно корупції в Україні, досліджувалися такими науковцями, як М. І. Ануфрієв, О. О. Бандрука, О. А. Банчук, В. В. Білоус, В. О. Волковинська, В. Г. Гриценко, С. В. Діденко, Е. С. Дмитренко, О. Г. Кальман, О. М. Капля, Т. О. Коломоець, Т. А. Кравченко, О. В. Кузьменко, О. І. Миколенко, О. О. Новіков, П. М. Рабінович, М. І. Смокович, С. Г. Стеценко, О. Д. Терещук, М. І. Хавронюк, Х. П. Ярмакі та інші.

Серед зарубіжних учених, які досліджували різні аспекти корупції та запобігання їй, найпопулярнішими є Е. Генкінс, Д. Хелман, С. Пуффер та інші.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі проведеного наукового дослідження розкрити особливості адміністративно-правових засад діяльності органів у сфері запобігання корупції та розглянути пропозиції щодо їх удосконалення.

У відповідності до такої мети було сформовано наступні **задачі**:

- проаналізувати стан та тенденції корупції на сучасному етапі державотворення в Україні;
- окреслити сутність та зміст запобігання корупції в Україні;
- систематизувати та проаналізувати правові засади запобігання корупції в Україні та виявити прогалини у цій сфері адміністративно-правового регулювання;
- розкрити сутність та класифікувати форми і методи запобігання корупційній діяльності;
- проаналізувати позитивний закордонний досвід антикорупційної освіти та на його основі дослідити процес взаємодії у сфері запобігання корупції та розробити рекомендації щодо його впровадження в діяльність спеціально уповноважених органів із запобігання корупції
- розглянути способи удосконалення запобігання корупції в Україні.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, що формуються в процесі діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції.

Предметом роботи є адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні.

Методологія дослідження. Методи дослідження були обрані з урахуванням мети та задач роботи, об'єкта і предмета. Для досягнення мети було використано деякі загальні і спеціальні методи наукового пізнання. Серед них:

- метод системного аналізу для постановки питань дослідження;

- логіко-семантичний та діалектичний методи для визначення термінів ;
- порівняльно-правовий при порівнянні політики боротьби з корупцією зарубіжних країн та України;
- аналітичний, для узагальнення та встановлення проблем і недоліків боротьби з корупцією в Україні;
- метод узагальнення для підведення підсумків дослідження;

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її висновки та пропозиції дають змогу для подальшого теоретичного дослідження та запровадження кола питань, пов'язаних із адміністративно-правовим механізмом протидії корупції в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із комплексних досліджень, спрямованих на характеристику існуючого адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні.

Результати, що відображають наукову новизну полягають у наступному:

уперше:

- критично розкрито сутність та класифіковано форми і методи запобігання корупційної діяльності;

удосконалено:

- методи та шляхи удосконалення боротьби з корупцією в Україні дістали подальшого розвитку.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота визначена її метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та складається зі вступу, трьох розділів (по три підрозділи в перших двох та два підрозділи у третьому), висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Сучасний стан та тенденції корупції в Україні

Перетворення, які нині відбуваються в українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Однією з найважливіших складових процесу підвищення відкритості та прозорості державної влади, є впровадження механізмів запобігання корупції. Саме корупція гальмує еволюцію правової системи та унеможлиблює наближення України до передових світових показників рівня життя. Відсутність дієвих важелів боротьби з корупцією, поширення корупціогенних ризиків майже на всі сфери суспільного життя, лояльне ставлення деяких громадян до вказаного явища призвели до того, що корупційна діяльність на всіх щаблях влади паралізувала проведення реформ, визначених керівництвом держави як пріоритет розвитку, саме тому ця тема є досить актуальною для України [32].

Позиція вітчизняних науковців є прийнятною, адже з'ясування сутності корупції є надзвичайно важливим як у теоретичній, так і в практичній сфері. Значущість цього питання з погляду науки пояснюється тим, що воно є ключовим для будь-якого наукового вивчення корупції як у галузі правознавства, так і в інших галузях науки. Це завдання є похідним для наукового пошуку, а від його вирішення залежить сама постановка проблеми, визначення її мети й завдань, вибір методології дослідження. Усе це зумовлює достовірність результатів наукових пошуків, так як цей момент, порівняно з усіма іншими проблемами запобігання корупції, є ключовим та базовим для всіх інших [19].

Ще наприкінці ХХ ст. світова спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни; в Україні ж вона стала однією із загроз національної безпеки та демократичному розвитку держави. Сутність і

соціальна природа правовідносин напежать до такого виду теоретичних питань, які чинять значний вплив не лише на розроблення і прийняття нормативно-правових актів, а й на формування правової системи загалом [63].

Ефективне запобігання корупції є однією з найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна українська влада. Гострота цієї проблеми зумовлена й тим, що корупція поглиблює інші негативні явища, вона здатна до формування мультиплікативного ефекту, коли повторення порушення призводить до накопичення помилок і збитків, лорджуючи нову, системну якість. Наголошуючи на гостроті проблеми корупції, В. І. Литвиненко зазначав: «...з моменту набуття нашою державою незалежності, Президентом України, керівництвом країни корупція розглядалася як пряма загроза національній безпеці, реалізації української економічної моделі розвитку держави, підтримці стабільності і злагоди в країні» [23].

В свою чергу, професор, доктор Петрус С. Ван Дюйн визначає корупцію як нечесність у процесі прийняття рішення, за якого особа, що приймає рішення (в приватній корпорації чи на публічній службі), погоджується відхилитися від встановлених вимог, якими вона повинна керуватися при прийнятті рішення, в обмін на винагороду, чи на обіцянку винагороди. Водночас, дослідник виокремлює корупцію від злочинів - шахрайства, розтрати, зловживання владою для особистого збагачення або збагачення певної організації [22].

Тобто, технічно корупція може бути пов'язана із шахрайством, однак, в залежності від особливостей правової системи тієї чи іншої країни, вона може і не бути таким порушенням. У зв'язку з цим, визначення поняття «корупція», як такого, що витікає з неправомірної поведінки суб'єкта прийняття рішення, дає змогу трактувати його дуже широко. Ключовим фактором за такого трактування корупції стає прийняття корисливого рішення особою, а не та чи інша правова система, чи суспільна думка.

Такий підхід знімає низку обмежень щодо використання цього визначення і дозволяє використовувати його, наприклад, у освітній сфері. Така позиція є прийнятною, адже корупція не завжди проявляється однаково й не завжди має однакові наслідки та мотивацію. Однак, де і коли б вона не проявлялася, корупція завжди завдає шкоди нормальному функціонуванню суспільства, так як важливі рішення приймаються на підставі прихованих мотивів, без урахування інтересів громадськості [26].

У міжнародно-правових актах відсутній єдиний підхід до поняття корупції.

Зокрема, Палермська конвенція Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН) проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята у 2000 році, характеризує корупцію наступним чином:

- 1) пропозиція чи надання, вимагання або прийняття якої-небудь неправомірної переваги, зокрема такої, яка зроблена навмисно;
- 2) будь-яка неправомірно надана перевага включає в себе як матеріальну вигоду, так і переваги нематеріального характеру;
- 3) корупційні діяння можуть вчинятись як особисто, так і через посередників[13].

Міжамериканська конвенція проти корупції, прийнята 29 березня 2003 року на третій пленарній сесії Організації американських держав, визначила корупцію як:

- спробу отримання прямо або побічно урядовим чиновникам або особою, яка здійснює публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка, перевага для себе або іншої особи чи організації в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій;

- пропозицію або надання прямо чи побічно такої користі;

- будь-які акти чи бездіяльність під час виконання своїх обов'язків урядовим чиновником чи особою, котра здійснює публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або третьої сторони;

- шахрайське використання або приховання майна, отриманого внаслідок скоєння одного з цих актів [13].

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною у 2005 році, визначає корупцію як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [51].

Очевидно, що вплив історичної та національної специфіки зумовлює різне розуміння корупції як явища та її трактування в законах і нормативних актах. Втім, незважаючи на тривалість існування корупції як явища та надзвичайну її популярність у сучасних умовах, сформулювати універсальне визначення цього поняття непросто.

Відсутність чітко закріплених правових визначень стосується не тільки поняття «корупція», а й спостерігається загалом у міжнародних договорах, зокрема в правовій системі Європейського Союзу, що характеризується в науковій літературі як «гнучкість» закріплених у законодавстві правових норм. Ця гнучкість сприяє досягненню компромісу між потребами правової визначеності, з одного боку, і потребами ситуативної справедливості - з іншого [11]. Цілковита визначеність поняття «корупція» в міжнародно-правових актах може бути навіть небажаною: встановлення меж обсягу та змісту таких понять позбавляє право можливості легко пристосовуватися до національних умов.

У чинному Законі України «Про запобігання корупції» [90] закріплено таку дефініцію зазначеного явища: корупція — використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, із метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам задля схилення цієї

особи до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей [92]. Зміни, що було занесено до кримінального закону, стосувалися визначення хабарництва в публічному секторі та встановлення санкцій, визначення «службової особи», яка використовується у положеннях щодо корупції, включаючи іноземних службових осіб та службовців міжнародних організацій, — криміналізацію зловживання впливом і уведення конкретизованих положень стосовно хабарництва приватного сектора. Вищенаведене законодавче визначення є особливим тому, що воно не є універсальним і не охоплює усієї сукупності корупційних проявів, за які передбачена відповідальність.

В свою чергу, неоднозначними є й погляди вчених щодо поняття корупції. Так, зокрема, П. Панченко, А. Волобуєв, Е. Темнов, Ю. Комісарчук, розглядають корупцію як однозначно протиправну діяльність, яка полягає в «підкупі державних службовців і громадських діячів, хабарництві та зловживанні службовим становищем, розкраданні державного, колективного або приватного майна, нецільовому використанні бюджетних коштів, зайнятті чиновниками підприємницькою діяльністю, сприянні з корисливою метою комерційній діяльності певних осіб, наданні їм необґрунтованих переваг і пільг, призначенні на посади некомпетентних осіб тощо» [5].

Аналіз використання терміну «корупція» в сучасній вітчизняній літературі свідчить, що вчені висловлюють доволі широке розмаїття думок щодо розуміння сутності цього явища. При цьому, інколи вони оперують не лише надзвичайно загальними й нечіткими формулюваннями, а й такими, що усувають одне одного.

Інший недолік значної кількості дефініцій корупції полягає в тому, що зазвичай суб'єктом корупційних діянь розглядається лише чиновник — особа, наділена державною владою. Не враховується при цьому роль іншої сторони, яка часто добровільно для конкретної (заздалегідь прорахованої) неправомірної вигоди сама пропонує останню, розуміючи, що подібні діяння і їх результат позазаконні, які можуть мати негативні наслідки.

Крім того, існує думка, що корупцію можна розглядати й у приватному секторі (як змова суб'єктів підприємницької діяльності або коли однією зі сторін виступають взагалі сторонні особи (у випадках влаштування на роботу за конкретну плату)).

Великий тлумачний словник української мови трактує корупцію як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямованих на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг; пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення; підкупність, продажність урядовців і громадських діячів» [17].

Корупція, як негативне соціально-правове явище, впливає на українське суспільство, деморалізує громадян та обезцінює їх довіру до держави. Запровадження нової політичної й економічної системи, стрімкий розвиток ринкових відносин, що зумовили проблеми безробіття й зайнятості, зумовлює створення механізму запобігання корупції. Аналізуючи зміст чинного антикорупційного законодавства, законів та положень, указів Президента України, необхідно зауважити, що корупцію можна віднести до реальних і потенційних загроз національним інтересам поряд з такими сферами, як: забезпечення правоохоронної та прикордонної діяльності, оборонн, охорони здоров'я, культурного розвитку населення, освіти та науки, міграційної політики, науково-технічної, інноваційної та соціальної політики, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства [3].

На підтвердження тези, за якою корупція є найбільшою загрозою для національної безпеки, були проведені дослідження Центру Разумкова, за якими корупційний фактор лідирує у списку внутрішніх загроз, а також посідає одне з перших місць серед зовнішніх. Згідно результатам дослідження, 30% українців вважають внутрішні загрози більш небезпечними для незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, ніж зовнішні. Існує твердження: «За шкалою від 0 до 10 балів серед

різних внутрішніх і зовнішніх загроз, найбільший середній бал отримує корупція - 8,54. Причому серед зовнішніх вона отримала 7,67 балів».

На думку керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби зі злочинністю М. В. Гребенюка, в сучасній Україні відсутня системна робота із запобігання корупції - переважає, винятково, репресивна робота. Це боротьба з корупціонерами, а не з корупцією як явищем. Експерт вважає, що сьогодні особливо гостро постає проблема недоліків українського законодавства. Звинувачують у корупційних діяннях переважно тих, хто бере. Ті ж, хто дає, залишаються поза законодавчою увагою. Однак, у вітчизняній політико-правовій сфері відсутня ефективна концепція національних інтересів, на основі якої мають чітко встановлюватись загрози й методи забезпечення національної безпеки, а головним орієнтиром є лише загальні «пріоритети національних інтересів».

Нині корупційні прояви в державі завдають значної шкоди всій системі державного механізму, зумовлюючи виникнення антидемократичних наслідків: падіння авторитету органів державної влади та місцевого самоврядування; зниження рівня правової культури, освіти; дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин і перетворення його в засіб задоволення приватних і корпоративних інтересів. У зв'язку з цим, Україна перебуває на шляху радикальних змін у сфері антикорупційної політики та потребує створення сучасної й ефективної системи забезпечення національної безпеки. Вдосконалення запобігання корупції необхідно пов'язувати з комплексним здійсненням правових, політичних, організаційних, освітянських, технічних та фінансових заходів, які забезпечують розвиток необхідних механізмів, реалізація яких дасть змогу створити серйозні передумови для корінної зміни ситуації у сфері запобігання масштабним проявам корупції [3].

Таким чином законодавча база щодо запобігання корупції бере початок свого формування лише на початку 90-х років ХХ століття, що зумовило її дослідження на сучасному етапі. Вирішенню різних аспектів проблем

запобігання корупції та вдосконаленню вітчизняного антикорупційного законодавства присвячено праці вчених у різних галузях права. Запобігання корупції потребує вивчення умов, в яких формується і реалізовується антикорупційна стратегія в Україні в сучасний період, оцінки політики держави в цьому напрямі, а також виокремлення кримінологічно- значущих проблем застосування конкретних механізмів такого запобігання. Крім того, деякі вчені не вкладають у поняття «запобігання корупції» заходи, які проводять і фізичні особи з власної ініціативи. Основні антикорупційні доктрини, прийняті в Україні в сучасний період, не дають однозначної відповіді на питання, у який спосіб запобігти корупції у державі. Тому, ключовим у виробленні стратегічних підходів до запобігання корупції є встановлення кола суб'єктів, які повинні відігравати провідну роль у цьому процесі - спеціалізовані органи з боротьби з корупцією, правоохоронні органи, інші інститути громадянського суспільства або окремі громадяни[20].

Ефективне запобігання корупції є однією з найважливіших проблем, які намагається вирішити українська влада[7]. Протягом останнього часу надзвичайно складна соціально-економічна й політична ситуація, зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, звели нанівець державну антикорупційну політику, що не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зменшення рівня поширення корупції в Україні[23].

Водночас, чимало питань, які стосуються сучасного стану поширення корупції в Україні та проблем, що виникають в антикорупційній діяльності, продовжують залишатися дискусійними. Останнім часом проблемами запобігання корупції займаються громадські організації, а державні органи лише аналізують та проводять статистику з цього питання. В нашій країні величезна роль із запобігання корупції повинна належати закладам освіти. Адже за допомогою освітньої діяльності можна впевнено підвищити рівень обізнаності молоді про наслідки негативного явища корупції та можливі шляхи зниження її рівня та подолання.

Таким чином, для України корупція є одним із численних негативних явищ, які тривалий час гальмують соціальний та економічний розвиток, і становить загрозу існування демократичних і правових засад. Проте визначення шляхів ефективної протидії поширенню корупції значною мірою залежить від того, наскільки правильно та глибоко зрозуміла її сутність [60]. Аналіз думок вітчизняних та міжнародних науковців дав змогу дійти висновку, що корупція не завжди пов'язана з виконанням функцій держави, але й широко відома як соціальне явище, тобто впливає на життя «простих» громадян. І не має значення, «проті» люди отримують чи пропонують хабар — суттєвим є сам факт незаконної вигоди. І відповідальність за корупційні дії повинні нести усі громадяни України незалежно від зайнятої посади і статусу в державі[100].

1.2. Поняття та зміст запобігання корупції в Україні

Запорукою ефективності запобігання корупції є розроблення наукової концепції запобігання цьому явищу. Однією з основних засад такої концепції має бути сприйняття корупції як соціально зумовленого явища. Це дасть змогу розробити адекватні стратегію й тактику, визначити відповідні цілі, засоби їх досягнення. У монографії М. І. Мельника зазначено, що «корупція - не просто соціальне, але й психологічне та моральне явище. Адже вона не існує без людей - їх поведінки, діяльності. Корупція - це спосіб мислення, який зумовлює спосіб життя». Запобігання корупції є комплексним організованим і науково обґрунтованим процесом впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на негативні фактори цього протиправного явища. Попереджувальний зміст такого запобігання зосереджено на нейтрапізації причин та умов корупції, а також інших чинників, що впливають на формування особистості [3].

Аналіз досвіду з запобігання корупції показує, що прояви корупції стали тими чинниками, що створюють дійсно велику загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, критично впливають на всі сторони суспільного життя. На сьогоднішній день кримінальні елементи змінили форми і методи протиправної діяльності у певній мірі, дедалі частіше спрямовують свої сили на встановлення контролю над найприбутковішими сферами економічних відносин, намагаються проникнути до управлінських структур різних рівнів для лобіювання власних інтересів, залучають до реалізації корисливих задумів корумпованих представників органів влади. Значна частина кримінальних формувань має дуже тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки. Заходи запобігання корупції повинні бути спрямовані на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, причин та умов корупційних діянь, припинення та розслідування

проявів корупції, притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь, має здійснюватися відповідними суб'єктами і базуватися на певних засадах [3].

Основними заходами запобігання корупції в Україні є:

1. Обмеження щодо використання службового становища. Суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, зокрема використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах [15].

«Використання особою службових повноважень, свого становища та пов'язаних із цим можливостей» означає як вчинення будь-якої дії (зокрема прийняття рішення), так і бездіяльність - утримання від вчинення будь-яких дій - під час виконання особою її службових повноважень чи інших обов'язків, які визначають її становище як відповідного суб'єкта. Службові повноваження - це офіційно покладені на певну особу обов'язки здійснювати яку-небудь службову діяльність, а також окремі переваги, надані їй для максимально ефективного здійснення зазначених обов'язків. Такі повноваження повинні бути передбачені відповідним нормативно-правовим актом: Конституцією, законом, міжнародним договором, указом, постановою, статутом, положенням, правилами, інструкцією тощо. При цьому, межі повноважень посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підстави та спосіб їх здійснення повинні бути передбачені Конституцією, законом і міжнародним договором, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою та можуть бути розвинуті у підзаконних актах, і такі повноваження здійснюються винятково в інтересах народу України [15].

2. Обмеження сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, територіальній громаді господарської організації), законами України [27].

Ці обмеження, не поширюються на депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних [10].

3. Обмеження щодо одержання дарунків. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи. Особи можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнанім уявленням про гостинність, крім випадків, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Особи, уповноважені на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості, ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, зокрема з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [67], [9].

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації [10].

4. Обмеження щодо роботи близьких осіб. Встановлено обмеження щодо роботи близьких осіб. Зокрема, особи, які, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, не можуть мати у безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. Заходами щодо усунення обставин, що порушують вимоги стосовно обмеження спільної роботи близьких осіб, які здійснюються добровільно, можуть бути, наприклад, розірвання близьких відносин (якщо для особи збереження її статусу працівника є більш важливим, аніж перебування, скажімо, у статусі співмешканця), написання заяви про переведення на іншу посаду, яка не припускає прямого підпорядкування (але допустимим є непряме

підпорядкування), або про переведення в інший державний орган чи установу, організацію, або про звільнення з роботи.

Застосовуючи положення Закону України «Про запобігання корупції» [3], необхідно також враховувати положення окремих статусних та інших законів.

Так, Кодекс законів про працю (далі - КЗП) встановлює обмеження щодо спільної роботи родичів. З одного боку, ці обмеження є більш широкими - вони, зокрема:

а) стосуються працівників будь-яких підприємств, установ і організацій, а не лише осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

б) можуть встановлюватися власниками на їх розсуд;

в) охоплюють близьких родичів (батьки, подружжя, брати, сестри, діти) і свояків (батьки, брати, сестри і діти подружжя), які не проживають спільно із суб'єктом обмеження, не пов'язані з ним спільним побутом і не мають взаємних прав та обов'язків;

г) передбачають не тільки пряме підпорядкування, а навіть підконтрольність один одному. Але, з іншого боку, за порушення цих обмежень юридична відповідальність не передбачена [3].

Відповідно до Кодексу законів про працю [101], трудовий договір, з ініціативи апасника або уповноваженого ним органу, може бути розірваний в разі перебування всупереч вимогам Закону «Про запобігання корупції» [9] у прямому підпорядкуванні близької особи. Згоди виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) для цього не потрібно. Але розірвання договору в цьому разі проводиться, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу. Встановлюючи співвідношення відповідних норм Кодексу законів про працю з аналізованими нормами Закону, необхідно пам'ятати, що, згідно з КЗП [101], на підприємствах, в установах, організаціях державної форми

власності порядок запровадження згаданих обмежень встановлюється законодавством.

Законом України «Про державну службу» [62] встановлено правило, згідно з яким не допускається призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи, і визначено алгоритми дій та відповідальність.

5. Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, зазначені у статті 26 Закону України «Про запобігання корупції». Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнилися або у інший спосіб припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних або фізичних осіб підприємців.

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, окрім випадків, встановлених законом;

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (зокрема в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності [9].

6. Наявність Кодексу поведінки, що встановлював би загальні вимоги до поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог устанавлюються законом, та іншими нормативно-правовими актами, що визначають організацію і порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3].

7. Вимоги щодо прозорості інформації:

Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

- відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;
- надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

8. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самотійно або у співучасті, до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру [3].

Отже, виконання вищезазначених заходів є запорукою запобігання корупції в нашій державі.

Механізми правового регулювання запобігання корупції — це сукупність юридичних засобів (засобів впливу), за допомогою яких забезпечують реалізацію антикорупційної політики держави. Законодавством України у сфері запобігання корупції встановлено низку положень, що за змістом є обмеженнями, обов'язками та вимогами до поведінки суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [90]. Усі ці інструменти становлять комплекс антикорупційних механізмів, які запобігають вчиненню корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень вимог зазначеного Закону. Статтею 3 Закону України «Про

запобігання корупції» [4] передбачено вичерпний перелік осіб, що визнаються суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону. Вказані суб'єкти поділено на три групи:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, дії яких прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами, та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Відмінність цих груп полягає у різному обсязі обов'язків, обмежень і вимог, насамперед щодо етичної поведінки, покладених на них Законом. Так, на першу групу поширюється переважна більшість обов'язків, обмежень і вимог.

На другу групу поширюються окремі види обов'язків, обмежень і вимог. Наприклад, обов'язки: запобігати одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними, запобігати та врегулювати конфлікт інтересів, запобігати конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, подавати декларації (на посадових осіб юридичних осіб публічного права). Обмеження: щодо використання службових повноважень чи свого становища, щодо одержання подарунків, доступу до інформації.

Вимоги до правил етичної поведінки, зокрема в частині: додержання вимог закону та етичних норм поведінки, політичної нейтральності, неупередженості, компетентності та ефективності, нерозголошення

інформації, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень (на посадових осіб юридичних осіб публічного права).

Натомість, до третьої групи застосовують лише окремі обмеження, наприклад, щодо використання службових повноважень чи свого становища.

Положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [90] передбачено такі механізми запобігання корупції:

1) обмеження для суб'єктів, на яких поширюється його дія (щодо використання службових повноважень чи свого становища, щодо одержання подарунків, щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб);

2) зобов'язання щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Так, Закон виділяє заходи зовнішнього (керівником) та самостійного (працівником) врегулювання конфлікту інтересів. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів може здійснюватися шляхом: усуненням особи від виконання завдання, вчиненням дій, прийняттям рішення чи участі в його прийнятті; обмеженням доступу особи до інформації; переглядом обсягу службових повноважень особи; застосуванням зовнішнього контролю; переведенням або звільненням особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. Натомість, самостійне врегулювання конфлікту інтересів не обмежується конкретним переліком способів, головне, щоб працівник у законний спосіб позбувся приватного інтересу, який зумовлює конфлікт.

Крім того, необхідно пам'ятати, що у статті 35 Закону України «Про запобігання корупції» [90] передбачено особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог;

4) процедури фінансового контролю (подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та проведення їх перевірок Національним агентством);

5) державний захист викривачів - осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції та повідомляють про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» іншою особою. Закон передбачає, що особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози їх або їхніх близьких родичів життю, житлу, здоров'ю та майну, у зв'язку зі здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронні органи можуть застосувати до них правові, організаційно-технічні та інші, спрямовані на захист від протиправних посягань, заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [46];

б) відповідальність за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність). У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті, до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовують заходи кримінально-правового характеру;

7) інші механізми запобігання і протидії корупції, а саме:

- заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

- проведення антикорупційної експертизи з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах і проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, та розроблення рекомендацій щодо їх усунення. Законом України «Про запобігання корупції» встановлено такі види антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів:

1) обов'язкова, яку здійснює:

- розробник нормативно-правового акту (Пояснювальна записка);
- Міністерство юстиції України (висновок правової/антикорупційної експертизи);
- Комітет Верховної Ради України (висновок Комітету Верховної Ради України).

Міністерство юстиції України проводить обов'язкову антикорупційну експертизу всіх проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Кабінету Міністрів України. Антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, здійснює комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією;

2) ініціативна, яку здійснює:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (висновок Національного агентства);
- громадськість (за ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб надаються пропозиції/рекомендації). Національне агентство може проводити за власною ініціативою у встановленому ним порядку, антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України. Громадську раду при Національному агентстві залучають до проведення ним антикорупційної експертизи. Національне агентство також здійснює періодичний перегляд законодавства на наявність у ньому корупціогенних норм і надає Міністерству юстиції України пропозиції щодо внесення їх до плану проведення антикорупційної експертизи.

До проведення такого моніторингу Національне агентство може залучати громадські об'єднання, наукові установи, зокрема на умовах державного замовлення на підставі відкритого конкурсу [4].

Натомість суб'єкт видання (прийняття) відповідного акту в обов'язковому порядку має розглянути результати антикорупційної експертизи, зокрема громадської.

- проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджує Національне агентство, на підставі вимог статті 56 Закону України «Про запобігання корупції» [90], зокрема щодо відомостей, поданих особисто. Метою здійснення спеціальної перевірки щодо зазначених осіб є підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та запобігання прийняттю на службу осіб, у яких, у разі призначення, виникатиме конфлікт інтересів. Зазначений механізм дає змогу керівнику державного органу, органу місцевого самоврядування отримати всебічну інформацію про кандидата на зайняття посади та прийняти об'єктивне рішення про його призначення або відмовити у призначенні. При цьому, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком», організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу місцевого самоврядування або їхнього апарату, на зайняття посади в якому претендує особа [30].

- ведення єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру, у зв'язку з натхненням корупційного правопорушення). На цей час Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює заходи щодо початку ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

На сьогодні в Україні функціонує Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення (далі - Реєстр), держателем якого є Міністерство юстиції України [69]. Відповідно до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, метою створення і функціонування такого Реєстру є:

- 1) забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- 2) забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) аналіз відомостей про осіб, які вчинили корупційні правопорушення, для визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільшими корупційними ризиками;
- 4) забезпечення проведення звірки переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення, в порядку, визначеному чинним законодавством. Підставою для внесення відомостей про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення до Реєстру, є: електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили, завірена в установленому порядку паперова копія наказу про накладення або зняття дисциплінарного стягнення. Реєстратор вносить до Реєстру відомості в день отримання електронної копії рішення суду, завіреної паперовою копією наказу про накладення чи зняття дисциплінарного стягнення або наступного робочого дня.

Відомості з Реєстру надають у вигляді витягу з Реєстру та інформаційної довідки [47]. Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей з Реєстру здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України шляхом пошуку і перегляду такої інформації про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення.

- вимоги щодо прозорості та доступу до інформації. Суб'єктам, на яких поширюється дія Закону, забороняється відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом, і надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону;

- запровадження засад запобігання корупції в діяльності юридичної особи, які передбачають: обов'язок керівників, засновників (учасників) юридичної особи забезпечувати проведення регулярної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи і здійснення відповідних антикорупційних заходів; розробку антикорупційної програми юридичної особи як комплексу правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції в діяльності юридичної особи; запровадження посади особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми юридичної особи [4].

Отже, на сьогоднішній день в нашій державі здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких направлена саме на запобігання корупції, як і в більшості країн Європи. Але, на жаль, даний механізм запобігання корупції, реалізується не в повній мірі, або з порушеннями законодавства[100].

1.3. Нормативно-правове запобігання корупції в Україні

Вплив політичних, економічних, соціальних процесів, які відбуваються в нашій країні, спричиняє потребу негайних дій щодо реального втілення новоприйнятого антикорупційного законодавства. Адже, зазначають науковці, одним із основних заходів у сфері запобігання корупції є системне дієве законодавство, що не лише закріплює загальні антикорупційні постулати, зрозумілі та прийнятні суспільству, але й належно визначає механізм їх реалізації, який би змусив посадових осіб дотримуватися цих положень.

На жаль, як виявляється, значна частина антикорупційних норм носить формальний характер. Для вирішення цієї проблеми за останні роки в країні прийнято, доповнено та змінено низку правових актів, дія яких спрямована на запобігання корупції, а на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому негативному явищу [60]. М. І. Мельник зазначає, що найбільш ефективною складовою механізму запобігання корупції являється удосконалення антикорупційного законодавства держави до належного рівня, яке здатне забезпечити та встановити чіткий перелік прав та обов'язків всіх суб'єктів адміністративно-правових відносин, зокрема, й у сфері запобігання корупції, адже їх відсутність - це шлях до посадових зловживань, свавілля, за яких протидія корупції здійснюватиметься тими ж корупційними засобами [77], [2].. Зазначені погляди є прийнятними, адже насправді запобігати корупції можна лише маючи відповідну правову основу, якою визначаються загальні принципи здійснення антикорупційної діяльності й механізми заходів запобігання корупції, розмежовуються права та обов'язки суб'єктів, уповноважених запобігати корупційним проявам, визначаються склади корупційних діянь, що містять ознаки корупції та належать до злочинів або правопорушень, встановлюється відповідальність, співрозмірна вчиненому корупційному діянню та яка виступає стримуючим фактором, забезпечує участь громадськості у протидії зловживанням владою

та найголовніше, розроблена з огляду на вже наявний досвід незалежної України, розвинених країн, що справляються із цим деструктивним соціальним явищем, та враховує напрацювання вчених-практиків у сфері запобігання корупції [60]. Відповідно, можна зробити висновок, що головні зусилля органів державної влади мають бути спрямовані на запобігання корупційних діянь, усунування причин та умов поширення корупції в Україні, а також притягнення до відповідальності корупціонерів [77], [2].

Як свідчать назва та зміст прийнятого Закону України «Про запобігання корупції» [90], пріоритетним визнається саме запобігання виникнення та поширення корупції в Україні. Запобіжний характер антикорупційного законодавства являється важливою відмінністю від чинних раніше нормативно-правових актів, дія яких переважно спрямовувалась на притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб до відповідальності. Правильність обраної стратегії підтверджується й давно обговорюваною в наукових колах важливістю саме запобігання корупційних проявів [87].

Проте, рівень поширення корупції у суспільстві дає підстави вважати, що діяльність органів державної влади у цій сфері поки не досягає означених результатів, а незначні зрушення не дають підстав стверджувати про дієвість антикорупційної політики країни [73].

Країні потрібні цілеспрямовані дії з боку влади за участі та підтримки громадськості. Крім того, ефективне запобігання корупції можливе винятково за умови створення й втілення ефективної системи забезпечення антикорупційної діяльності, комплексу взаємозумовлюючих заходів кадрового, інформаційного, просвітницького, матеріально-технічного, науково-методичного та іншого характеру, спрямованих на досягнення мети антикорупційної політики країни. Антикорупційна політика повинна бути постійною, пріоритетною функцією держави[1].

Сучасний етап розвитку України характеризується помітним навантаженням на її правоохоронну систему. При цьому спостерігається

значний тиск на економіку України, що зумовлюється зростанням впливу корупційних процесів на системному рівні. Останнє зумовлює потребу в ґрунтовному вивченні середовища, в якому відбувається правозастосовна діяльність щодо запобігання корупції й коригування норм права у контексті застосування різних засобів правового впливу на суспільні відносини [34].

Україна приєдналася до міжнародного антикорупційного руху, ратифікувавши низку міжнародно-правових документів і розробивши на їх основі національне антикорупційне законодавство. Громадянське суспільство визнає антикорупційну реформу найбільш нагальною в нашій державі, спрямовану на узгодження антикорупційного законодавства з міжнародними, зокрема європейськими стандартами [2].

Антикорупційна реформа передбачає створення в державі відповідної системи антикорупційного законодавства. Система антикорупційного законодавства України - це система спеціальних нормативних актів, предметом правового регулювання яких є суспільні відносини, що складаються в різних сферах життя з приводу визначення корупційних проявів, формулювання заходів попередження і запобігання ним, створення системи антикорупційних органів та суб'єктів протидії корупції, окреслення діянь, які створюють склад корупційних правопорушень і встановлення норм, які передбачають юридичну відповідальність за вчинення корупційних діянь [24].

Спеціальними ці акти є тому, що вони прийняті і спрямовані винятково на феномен корупції та корупційні правопорушення.

Систему утворюють різні акти, які мають чітку ієрархію (від тих, що мають більшу юридичну силу, до тих, які розглядаються як підзаконні, регуляторні тощо). До системи антикорупційного законодавства входять як національні нормативні акти, так і міжнародні, згода на визнання та обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ратифіковані).

Основним нормативним актом з питань боротьби з корупцією з числа міжнародних є Конвенція ООН проти корупції, прийнята 31.10.2003 [67]. Цей

акт є основоположним, так як формулює найбільш загальні та універсальні положення і напрями запобігання корупції, визначає поняття корупції і основні заходи протидії цьому явищу. Важливим цей акт робить і те, що він прийнятий Організацією Об'єднаних Націй. Це найвпливовіша і найавторитетніша організація, яка за допомогою Конвенції намагається привернути увагу до проблеми корупції і пропонує всім державам, які цього забажають, об'єднати зусилля у запобіганні корупції[24].

Метою Конвенції проти корупції є:

а) здійснення заходів, що спрямовані на ефективне запобігання корупції та боротьбу з нею, сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею;

б) заохочення та підтримка міжнародної співпраці та технічної допомоги в запобіганні корупції та боротьбі з нею, особливо щодо повернення активів заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів;

в) підтримання чесності та посилення відповідальності за якість управління державою та державним майном, заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном [67].

В самому документі зазначено, що Конвенція застосовується до запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію та до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією [7].

Зокрема, відповідно до положень Конвенції, кожна держава-учасниця Конвенції повинна розробляти і здійснювати або проводити ефективну скоординовану політику протидії корупції, спрямовану на сприяння участі суспільства і відображення принципів правопорядку, належного управління

державними справами й державним майном, чесності й невідкупності, прозорості й відповідальності [7].

Певною мірою, Конвенція виступає інтегративним базисом для національного законодавства, що дає змогу уніфікувати методи та заходи запобігання корупції до загально визнаних стандартів.

Наступний міжнародний документ, ратифікований в Україні, це - Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [25], яка є першою спробою визначити загальні міжнародні норми в галузі корупції. У Конвенції зроблена спроба визначення корупції (із застереженням: для цілей цієї Конвенції). Друга стаття Конвенції характеризує корупцію як вимогу, пропозицію, надання або прийняття, прямо або побічно, хабар або іншу неналежну перевагу, які спотворюють належне виконання обов'язків одержувачем хабаря або неналежної переваги. Провідною метою Конвенції можна вважати формування засобів правового захисту для осіб, що постраждали в ході проявів корупції. Такі засоби дають змогу їм ефективно захищати свої права та інтереси, зокрема - мати можливість отримання компенсації за заподіяну корупційними діями шкоду.

Конвенція поділена на розділи, які охоплюють: заходи, що приймаються на національному рівні, міжнародна співпраця і контроль за виконанням, а також прикінцеві положення.

При ратифікації Конвенції, держави беруть на себе зобов'язання вносити її принципи і норми до свого внутрішнього законодавства, з урахуванням їх власних конкретних обставин [82].

Україна ратифікувала Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією 16 березня 2005 року і взяла на себе виконання зобов'язань, що зазначені у Конвенції [48].

Одним з визначних досягнень Ради Європи у боротьбі з корупцією є створення антикорупційної організації, до повноважень якої належить контроль за дотриманням усіх антикорупційних конвенцій Ради Європи - Групи держав проти корупції (GRECO) [93]. Основна мета GRECO - оцінка

рівня корупції в державах-членах організацій, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції [2].

Приєднавшись до GRECO, Україна зобов'язалася брати участь у процесі взаємної оцінки у межах Групи.

На виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань та у зв'язку з необхідністю приведення положень національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії корупції, прийнято низку надзвичайно важливих законів у цій сфері, зокрема:

- щодо криміналізації всіх проявів корупційних діянь, у 2013 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [55];

- щодо встановлення відповідальності юридичних осіб за злочин, у 2013 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» [54];

- щодо створення ефективної антикорупційної спеціалізації в правоохоронній системі шляхом створення законом автономного спеціалізованого органу з антикорупційних розслідувань, у 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [218];

- щодо комплексного реформування системи запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав, у 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання корупції» [90].

Цей закон сформулював основні засади антикорупційної діяльності та врегулював концептуальні положення запобігання корупції.

Визначені ним і суб'єкти антикорупційної діяльності. Причому йдеться, насамперед, про публічний сектор. Тобто про осіб, які здійснюють за своїми посадами функції управління.

Саме Закон «Про запобігання корупції» [90] вперше запровадив систему антикорупційних органів України і визначив їх компетенцію. На сьогодні система антикорупційних органів створюється і вже демонструє свою ефективність. Зокрема, Закон про запобігання корупції вказав очільником всієї системи антикорупційних органів - Національне агентство з питань запобігання корупції.

В законі зазначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) - центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Ще одним системоутворюючим нормативним актом є Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [218]. Документ регламентує діяльність центрального антикорупційного органу нашої держави[7].

Зокрема, в Законі визначено статус Національного антикорупційного бюро України і принципи його діяльності, територіальна побудова і статус його працівників, компетенція (його права та обов'язки), взаємодія з органами внутрішніх справ, Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами, фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності, контроль за діяльністю Національного бюро та його підзвітність.

У такий спосіб, в умовах реформування системи запобігання корупції, Україна нині сформувапа законодавчу базу, яка загалом відповідає міжнародним стандартам, виробленим у міжнародних договорах, і практиці багатьох закордонних держав[42].

На сьогодні Україна має низку нормативних актів, предметом правового регулювання яких є запобігання та протидія корупції. До них відносяться: Антикорупційна стратегія «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» [52], Закох Українх «Про прокуратуру» [49].

Розглянуті акти, звичайно, є не єдиними в системі антикорупційного законодавства, але саме вони відіграють визначальну роль. Саме в них зафіксовані концептуальні, політичні норми і принципи антикорупційної діяльності.

Існують нормативні акти, які регулюють правовідносини з питань запобігання корупції в окремих напрямках діяльності. Наприклад, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції» [53], [24].

Крім вказаних, існують акти, які регулюють правовідносини, що хоча і не є безпосередньо пов'язаними з корупцією і антикорупційними заходами, але визначають відповідні сфери, в яких існують найбільші корупційні ризики: Закон Україн «Про державну службу» [62] та «Про публічні закупівлі» [63].

Також є акти, які визначають заходи впливу, відповідальності і покарання за вчинені корупційні діяння: Кодекс України про адміністративні правопорушення [65], Кримінальний кодекс України [86].

Таким чином, було виявлено що існує дуже багато різноманітних законів та актів щодо регулювання корупційних явищ в Україні. Але діяльність з реформування антикорупційного законодавства має спрямовуватися не лише на розробку досконалого законодавства, що відповідатиме міжнародним стандартам у сфері запобігання корупції, а й на встановлення практичного міжнародного співробітництва, яке сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями відповідного законодавства міжнародної спільноти[37].

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Форми адміністративно-правового регулювання запобігання корупції

Однією із складових механізму адміністративно-правового регулювання запобігання корупції є форми та методи, які застосовуються для забезпечення її організації та діяльності.

Реалізація завдань та функцій відповідних органів у сфері запобігання корупції, насамперед, здійснюється за допомогою певних форм адміністративно-правового регулювання. Форма адміністративно-правового регулювання нерозривно поєднана з управлінською діяльністю органів державної влади. Відповідно, під формою адміністративно-правового регулювання запобігання корупції потрібно розуміти зовнішній прояв управлінської діяльності органів державної влади у межах наданих їм повноважень, яка здійснюється з метою організації діяльності цього інституту. Це однорідні за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішнє вираження[26].

Немає однастайності щодо класифікації форм адміністративно-правового регулювання. Однак, попри відсутність єдності поглядів щодо класифікації форм адміністративно-правового регулювання, спільним є їх поділ на правові та неправові, а вже потім поділ на інші.

Різноманітність форм запобігання корупції зумовлена декількома причинами. По-перше, законодавством України визначена велика кількість суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», що породжує необхідність у розробці та вжитті заходів щодо попередження та протидії корупції в кожному з цих суб'єктів. По-друге,

антикорупційні заходи різноманітні за своїм змістом, тому можуть виражатися у відповідних формах [74].

У процесі детальнішого розгляду проблематики форм запобігання корупції виявлено, що на час проведення дослідження спеціальні напрацювання залишаються фрагментарними й потребують подальшого системного опрацювання подібно до загального розуміння «адміністративно-правових форм».

В науковій літературі існує думка, відповідно до якої адміністративно-правові форми запобігання корупції поділяються на процедурні та матеріально-правові.

Процедурні форми, натомість, діляться на юрисдикційні, які за сутністю є провадженнями щодо притягнення до адміністративної й інших видів юридичної відповідальності осіб, які вчинили корупційні адміністративні правопорушення; неюрисдикційні, що є провадженнями щодо вчинення інших юридично значущих дій у сфері адміністративних правовідносин щодо запобігання корупції.

Серед матеріально-правових адміністративних форм запобігання корупції науковці виділяють: прийняття адміністративних нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання корупції; прийняття адміністративних актів індивідуальної дії, спрямованих на запобігання корупції; прийняття адміністративно-правових актів організаційно-правового характеру, що стосуються владних суб'єктів запобігання корупції чи безпосередньо пов'язані із комплексом заходів щодо запобігання корупції; здійснення інших юридично значущих дій владно-управлінського характеру щодо запобігання корупції [89].

Така позиція є прийнятною, однак таке розмежування є умовним. Зокрема, процедурні та матеріально-правові форми діяльності суб'єктів державного управління тісно пов'язані між собою - їх застосування відбувається у нерозривному зв'язку. Наприклад, неможливо застосувати до

порушника адміністративно-правову санкцію (матеріально-правова форма) без прийняття відповідних процесуальних рішень [74].

Наведена ситуація зумовила потребу щодо спеціального розроблення визначення та класифікації форм запобігання корупції в адміністративному праві у контексті вже наявних напрацювань. При цьому, з урахуванням функціонального підходу, акцентовано увагу на діяльнісному аспекті запобігання корупції, який є похідним від загальної функції держави щодо забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина, а також спеціальної правоохоронної функції.

Так, під формами запобігання корупції необхідно розуміти загальні напрями діяльності, у яких воно набуває зовнішнього вираження з реалізацією функціонального призначення та в яких об'єктивується її зміст [60].

Є прийнятною позиція В. О. Веклича, який у монографії «Адміністративно - правові засади публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні» зазначає, що з урахуванням різнорідних за своїм сутнісним значенням аспектів, можна виділити такі форми запобігання корупції:

- гносеологічна - відображає пізнавальний аспект щодо особливостей корупції, які зумовлюють можливості для успішного запобігання їй;
- онтологічна - загальне пізнання принципів буття і співвідношення з ними принципів запобігання корупції й запобігання їй як діяльності;
- матеріальна - об'єктивується в дійсних правовідносинах, які виникають у суспільстві у зв'язку із застосуванням норм права щодо запобігання корупції;
- інституційна - формування системи державних і громадянських інституцій, які покликані здійснювати або забезпечувати успішне запобігання корупції;

- політична - виражається у зв'язку із запобіганням корупції передусім із державою і правом, як явищами політичної дійсності й дійсним впливом політичного середовища та окремих політичних рішень на цю діяльність.

- ідеологічна - безпосередній вплив запобігання корупції на світоглядну сферу окремого індивіда й суспільства загалом;

- евристична - знаходження істини щодо корупції як явища, й можливостей для вжиття адекватних заходів превентивного характеру стосовно неї;

- практично-прикладна - продукування підходів, заходів і засад для використання держави та права з практичною метою щодо досягнення ефективного практичного превентивного впливу на корупцію як явище;

- комунікативна - передача й поширення інформації щодо ефективних практик у сфері запобігання корупції;

- системотворча - витворення системи, яка б включала різномірний інструментарій для досягнення цілей, що виникають у зв'язку з практичною діяльністю у контексті запобігання корупції;

- аксіологічна - вивчення ціннісних орієнтирів у контексті практичних потреб стосовно досягнення ефективного впливу на суспільні відносини під час запобігання корупції;

- навчальна - окреслення різних аспектів запобігання корупції в навчальній (за потреби, й виховній) діяльності, з використанням спеціальних підходів;

- прогностична - прогнозування як потреб і тенденцій самої діяльності щодо запобігання корупції, так й особливостей розвитку корупційного середовища та дійсних суспільних відносин у цій сфері;

- методологічна - розроблення спеціальних способів, підходів і прийомів для досягнення впливу на суспільні відносини під час реалізації завдань, які виникають у зв'язку із запобіганням корупції [50].

Можна констатувати, що методи запобігання корупції, натомість, є похідними від принципів і форм відповідної діяльності. У практичному

вираженні вони об'єктивуються через спеціальні заходи й окремі прийоми та способи, які за належного доктринального обґрунтування, можуть набувати закріплення в законодавстві й об'єктивуватися у практиці.

2.2. Методи запобігання корупційних правопорушень

Проблема запобігання корупції є досить гострою. Однією з причин такого стану є недостатня розробленість загальної і спеціальної методології запобігання корупції. Основоположне місце у цій системі займає загальний адміністративно-правовий метод правового регулювання суспільних відносин у сфері протидії корупції.

Під методами регулювання в науці адміністративного права розуміються способи впливу на людей, засоби, прийоми досягнення якої-небудь мети, виконання поставленого завдання [26].

На думку Е. В. Юрченко, метод регулювання - це спосіб здійснення його функцій, засіб дії органу державної влади на керовані об'єкти (галузі, сфери, комплекси, об'єднання, підприємства, трудові колективи, громадяни).

Гончарук С. Т. під методом регулювання розуміє сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у галузі публічного управління.

Звісно ж, далеко не всі методи регулювання загалом та діяльності суб'єктів корпорацій зокрема, можуть бути на практиці повністю визначені правом. Законодавець, загалом, віддає перевагу чіткому врегулюванню в праві методам, пов'язаним з владною дією суб'єкта на об'єкт управління, залишаючи при цьому менш врегульованими методи, в яких владна дія обмежена або відсутня.

Існують різні критерії для виділення методів управління. Найбільш традиційним є розділення на метод переконання і метод примусу.

Так, О. Ф. Скакун залежно від характеру дії, розрізняє методи правового регулювання:

1) основні:

- імперативний (юридичні веління надходять «згори», від владних державних органів; домінуюче місце посідають владно-імперативні

приписи; відступити від передбаченої нормою моделі поведінки не є можливим, перевага віддається обов'язкам);

- диспозитивний (юридичні веління надходять переважно «знизу», від самих суб'єктів правового регулювання, котрі самостійно і на власний розсуд здійснюють вибір правових засобів; в юридичних нормах «згори» лише у загальних рисах окреслюються межі поведінки, що дає змогу суб'єктам автономно, за згодою сторін, реалізувати свої права й обов'язки; перевага віддається рекомендаціям);

- заохочувальний (діє у випадках, передбачених законом; перевага віддається заохоченням) [45].

Отже, первинними (загальними) є два методи правового регулювання: по-перше, імперативний (централізований, наказовий), побудований на засадах типу влади підпорядкування, на відносинах субординації суб'єктів та об'єктів. При його здійсненні, широко застосовуються засоби: заборон, зобов'язання, примусу та юридичної відповідальності; по-друге, диспозитивний (децентралізований, автономний), який ґрунтується на юридичній рівності суб'єктів правовідносин вільності їх волевиявлення при здійсненні юридичних дій. Він припускає надання учаснику правових відносин суб'єктивних прав - уповноваження чи дозволу.

Найбільш рельєфно первинні методи знайшли своє вираження саме в адміністративному праві – імперативний, та цивільному - диспозитивний. Внаслідок цієї обставини, зазначені галузі набули значення провідних або профільюючих з юридичного погляду, а за основними методами закріпились назви: адміністративно-правовий метод регулювання суспільних відносин і цивільно-правовий [16].

У такий спосіб, провідним методом адміністративного права, зокрема, щодо протидії корупції, є адміністративно-правовий метод.

Адміністративно-правовий метод - це сукупність прийомів, засобів, впливу публічної адміністрації на об'єктах управління, щодо забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини,

за допомогою яких встановлюється юридично владне та юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [16].

Відповідно, взаємовідносини, які виникають під впливом адміністративно-правового методу регулювання, характеризуються нерівністю сторін і мають назву «відносини влади і підпорядкування». В юридичному аспекті зміст «владного підпорядкування» означає, що: по-перше, суб'єкт публічної адміністрації на основі наділеної державою компетенції, встановлює обов'язкові для виконання об'єктами публічного управління вимоги; по-друге, об'єкт публічного управління зобов'язаний виконувати законні вимоги суб'єкта публічної адміністрації; по-третє, зазначені відносини не вимагають і не усувають організаційної підпорядкованості, однак рішення суб'єкта є, у будь-якому передбаченому законом випадку, обов'язковим для виконання об'єктом [16].

Відповідно, адміністративно-правовому методу правового регулювання у сфері запобігання корупції притаманні такі риси:

1) адміністративно-правове регулювання передбачає односторонність владного впливу спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері запобігання корупції щодо суб'єкта відповідальності за корупційні діяння;

2) провідними засоби його реалізації є заборони, зобов'язання, примус та юридична відповідальність;

3) між спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері запобігання корупції та суб'єктом відповідальності за корупційні діяння відсутня організаційна підпорядкованість;

4) в умовах правової демократичної держави авторитарний метод впливу суб'єктів публічного управління на об'єкти врівноважується суворим дотриманням принципу законності та можливістю багатоступеневого оскарження дій суб'єктів публічної адміністрації [56].

На думку О. О. Онищука, загальним методом адміністративного права у сфері запобігання корупції є адміністративно-правовий метод правового регулювання суспільних відносин, зміст якого полягає в тому, що спеціально

уповноважений суб'єкт у сфері запобігання корупції наділений владною компетенцією, а суб'єкт відповідальності за корупційні діяння зобов'язаний виконувати його законні вимоги. Проте, зазначений метод втрачає притаманні йому авторитарні ознаки, так як в умовах демократичної правової держави він урівноважується суворим дотриманням публічною адміністрацією принципу законності та можливістю об'єкта публічного управління оскаржити його діяння в декількох незалежних інстанціях [68].

Гаруст Ю. В. зазначає, що корупція визначається ступенем монопольної влади і права приймати довільні рішення, якими наділені державні чиновники, а також мірою їх відповідальності за свої дії (або скоріше її відсутністю) [64].

Наразі в наукових колах точаться дискусії щодо застосування методів із запобігання корупції. Одні науковці стверджують, що для запобігання корупції необхідно створити такі умови, за яких потенційні корупціонери стримувалися б від вчинення діянь через те, що вони б отримали значно менший розмір матеріальних благ від вчинення цього, ніж той розмір, що вони отримують від держави за виконання покладених на них завдань. Відтак, В. М. Гаращук пропонує запобігати корупції шляхом усунення основних умов, що породжують корупцію [26]. Зокрема, вчений зазначає, що основними умовами є: низький рівень життя державних службовців та осіб, котрі уповноважені на виконання функцій держави; низька заробітна плата та довгострокові затримки в її одержанні; високі ціни на товари та послуги, що наближаються до світових, а нерідко й перевищують їх; бездумну конфіскаційну податкову політику держави, за якої виробнику легше «купити» чиновника та приховати з його допомогою прибутки, аніж платити податки тощо [63], [2].

Основна відмінність між економічним та адміністративним методом полягає в тому, що останній має втілюватися в життя шляхом здійснення адміністративних (примусових) заходів, які, натомість, мають

обмежувальний та репресивний характер. Це є недоліком адміністративного методу у порівнянні з економічним.

Перевагою ж адміністративного методу є значно менші витрати і часу, і фінансових ресурсів. Але для запобігання корупції, зміцнення контрольних органів та створення інших антикорупційних інституцій недостатньо, потрібна також підтримка з боку державної влади, але не тільки тому, що корупція може процвітати і в органах влади, і в суспільстві загалом. З огляду на вищевикладене, стає зрозумілим, що головним завданням публічної влади є впровадження відповідних нормативних актів, які будуть відповідати нормам міжнародного законодавства, а водночас і посилять роль контролюючих органів [2].

Невід'ємною складовою у запобіганні корупції є залучення незалежних засобів масової інформації, які інформуватимуть громадськість та плекатимуть нетерпимість до цього явища в суспільстві.

Так, під методами запобігання корупції необхідно розуміти спеціальні заходи, прийоми, способи, а також підходи до корупціогенної активності, що зумовлюють такий вплив на соціальне середовище, за якого знижується сама ймовірність долучення громадян та інших учасників правових відносин до корупційного середовища, що корелює із загальним комплексним правовим впливом на правосвідомість громадян (переважно інформаційного характеру).

При цьому, необхідно чітко відмежовувати запобігання (як загальний системний вплив) від протидії (коли створюються спеціальні правові інструменти для формування перешкод стосовно виявів корупційної діяльності за умови відсутності відомостей щодо правопорушників) і боротьби з корупцією (коли використовуються спеціальні методи для припинення протиправних діянь і притягнення встановлених правопорушників до відповідальності).

Водночас, можна простежити можливості для чіткого окреслення методів запобігання корупції як похідних від відповідних форм із комплексним

утворенням у таких методах розглянутих принципів, за умови правового характеру як форм, так і самих методів.

Відповідно, спеціальні методи, які мають розглядатися у контексті запобігання корупції, повинні групуватися відповідно до загальних форм, що їх у загальних рисах окреслено вище. При цьому, актуальною залишається проблема реалізації таких методів із розмежуванням компетенції спеціальних органів державної влади, спеціальним окресленням їх взаємодії, а також відповідної компетенції спеціальних суб'єктів, які мають забезпечити ефективну й дієву репрезентацію громадянського суспільства, з можливістю реалізації дієвого правового інструментарію щодо відповідних органів державної влади в аспекті контролю. Останнє має поєднуватися з розробленням методів блокування контрзаходів, що можуть уживатися стосовно діяльності, спрямованої на запобігання корупції.

Отже, загальна особливість форм і методів запобігання корупції в системному взаємозв'язку виражається в їх зорієнтованості на практичну діяльність із чітким вираженням комплексного взаємовпливу й необхідності врахування відповідних доктринальних напрацювань у практиці правотворчості і правореалізацій компетентними органами державної влади.

При цьому, вагомою залишається проблема недостатнього доктринального опрацювання вже питань антикорупційної діяльності загалом, а також методів запобігання корупції зокрема. Подібна ситуація опосередковано засвідчує наявність значних недоліків у практиці щодо антикорупційної діяльності, а також запобігання корупції що дотепер не знайшли свого наукового втілення, зумовлюючи потребу в подальших спеціальних дослідженнях, так як комплексний характер запобігання корупції має відображатися в різномірних за своїм враженням формах і з подальшою об'єктивацією в спеціальних методах [60].

2.3. Вимірювання та оцінювання рівня корупції

Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» став у свій час одним із кроків на шляху до наближення України до Міжнародних стандартів боротьби з корупцією. Стаття 19 цього Закону передбачає, що спеціально уповноважений орган із питань антикорупційної політики щороку не пізніше 15 квітня оприлюднює у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, в якому, серед іншого, мають відобразитися відомості про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції.

Разом із тим, незважаючи на низку прийнятих після цього антикорупційних законів та інших нормативно-правових актів України, в державі не існує єдиної системи оцінювання корупції, як і зокрема методик її розрахунку в різних сферах суспільного життя.

Беген Є. І. вважає, що, оскільки корупція за своєю природою доволі абстрактне явище, виміряти її вкрай важко, тому потрібно реєструвати окремі корупційні діяння і, спираючись на одержану сукупність фактів, оцінювати рівень корупції в державі. Таким чином, життєво важливим є створення та аналіз баз даних, які б містили описи обставин вчинення конкретних корупційних діянь та їх основні ознаки. За результатами їх емпіричного та статистичного аналізу можна розробити типові моделі поведінки корупціонерів, виділити характерні обставини здійснення корупційних діянь, класифікувати суми хабарів за розмірами тощо [27], [1].

Існують думки серед дослідників, що корупцію не слід вимірювати взагалі, бо зробити це неможливо в принципі. Так, М. В. Фоміна дійшла висновку, що статистично чи емпірично корупція не може бути виміряна. Більше того, на думку вченого, що реальна оцінка рівня корупції практично неможлива [95], [1].

Проте існують й непрямі методики виміру та оцінки корупції, про що свідчать наукові дослідження інших авторів. З початку 1993 р., некомерційна антикорупційна неурядова організація з вивчення і боротьби з корупцією Transparency International (ТІ) (з англ. – «міжнародна прозорість») щорічно здійснює оцінку рівня корумпованості країн і регіонів світу за індексом сприйняття корупції (ІСК), який розраховується за результатами опитування громадян, іноземців, підприємців і аналітиків, які проживають в окремо взятій країні.

Її мета полягає у тому, щоб домогтися більшої прозорості та підзвітності влади. Прозорість будь-якого виду діяльності, на думку працівників ТІ, є передумовою меншої корумпованості суспільства та значно полегшує боротьбу з цим явищем [56], [1].

ІСК є своєрідним зрізом поглядів, ставлення суспільства до корупції, на основі якого зарубіжними інвесторами, керівниками торгових компаній, банків ухвалюються рішення щодо розміщення капіталовкладень, ведення торгівлі, надання кредитів тощо.

В ІСК країнам присвоюється рейтинг за шкалою від 0 до 10, де 0 – означає найвищий рівень сприйняття корупції, а 10 – найнижчий (водночас індекс нижче межі 3,0 є показником «галопуючої» корупції). З того часу, як ІСК був уперше опублікований, емпіричні дослідження корупції активізувалися, що засвідчило підвищення інтересу міжнародного співтовариства до пошуку її стримання. До роботи в цій галузі приєдналися численні наукові установи, міжнародні організації, зокрема Всесвітній економічний форум (World Economic Forum), Консультація з політичних та економічних ризиків у Гонконзі (Political and Economic Risk Consultancy, Hong Kong), Міжнародний дослідний центр Геллапа (Gallup International), Всесвітній банк (World Bank), Інститут розвитку управління в Лозанні (Institute for Management Development Lausanne), Базельський університет (University of Basel), Відділ економічної розвідки (Economist Intelligence Unit).

Таким чином, Transparency International працює в більш ніж 180 країнах світу, і всіх їх об'єднує єдина антикорупційна ідеологія, спрямована на встановлення єдиного базового режиму прозорості, насамперед у фінансовій сфері [56], [1].

Організація визначає корупцію як «зловживання наданими повноваженнями для отримання приватної вигоди». Хоч це визначення і є досить стислим, проте поєднує три важливі елементи: зловживання повноваженнями; це повноваження, надані у приватному або публічному секторах; зловживання повноваженнями для отримання приватної вигоди, тобто не лише для вигоди особи, що зловживає, але й для вигоди членів його / її сім'ї або друзів [101].

Організація ТІ уперше спростувала уявлення про корупцію як класичний феномен, що не має кількісних показників, оскільки статистика не застосовується до латентних явищ. Щороку організація публікує рейтинги сприйняття корупції населенням, у яких Україна традиційно посідає останні місця. Так, у 2011 р. Україна у щорічному рейтингу серед 182 країн за рівнем корумпованості посіла 152 місце, у 2010 р. серед 178 країн – 134 місце, поруч з Того і Зімбабве. Для порівняння, у той час, коли в 2009 р. Україна займала 146 місце, у 2008 р. – 134, Грузія, яка провела серйозні антикорупційні реформи, перебувала на 66-й позиції разом з Італією і Кубою, Російська Федерація – 154 місце поруч з Папуа-Новою Гвінеєю та Таджикистаном. Але тут слід зазначити, що дуже складно провести порівняльний аналіз рівня корупції щодо різних країн на основі фактичних матеріалів, наприклад, кількості кримінальних справ або судових вироків. Такі дані різних країн не відображають реального рівня корупції, вони скоріше є показниками роботи правоохоронних органів, судів або ЗМІ щодо виявлення корупції.

Єдиним методом збору порівняльних даних є спирання на досвід та думку тих, хто безпосередньо стикається з реальною корупцією [56]. За висновками експертів, зниження оцінки індексу сприйняття корупції лише на один пункт призводить до відтоку з країни капіталу, що дорівнює 0,5%

валового внутрішнього продукту держави. Для України ці цифри означають втрату щороку щонайменше 20 млрд гривень [39], [1].

Фоміна М. В. звертає увагу на те, що рейтингові оцінки корупції можуть використовуватися з метою маніпулювання суспільною і міжнародною думкою про окремі країни. Отже, сприйматися рейтинги можуть лише як форматування реальності. Звідси і такі «розпливчасті» цілі, що ставляться організаціями, які формують рейтинги. З метою підтвердження сказаного вище слід навести приклад зі скандалом із кредиторами рейтингу, що виник у Європейському Союзі на початку 2012 р. Віце-президент Єврокомісії А. Таджані досить відкрито звинуватив рейтингові агенції в тому, що вони працюють «на долар», постійно занижують кредитні рейтинги країн Єврозони, діють не прозоро і допускають багато помилок [60].

Учасниками круглого столу «Кращі практики участі громадянського суспільства в реалізації антикорупційної політики в країнах Східного партнерства ЄС» 16 листопада 2011 р. у м. Київ була висловлена думка, що в наукових колах, уряді та неурядових організаціях багатьох країн відбувається «фетишизація» вимірювання корупції. При цьому вони застерегли, що маніпуляції індексами можуть бути дуже небезпечні. За їх словами, слід вимірювати не сприйняття корупції населенням, а її рівень.

Приклад ефективнішої методики оцінювання рівня корупції має Група країн Ради Європи проти корупції (GRECO). Так, наприклад, добре себе зарекомендувала методика ECR (індекс концентрації робочої сили). Експерти різних країн із питань антикорупційної політики пропонують використовувати такі індикатори виміру корупції: рівень сприйняття корупції; світовий індекс «Економічна свобода»; обсяг хабарів, які давались підприємцями та домашніми господарствами; контроль над проявами корупції; якість реагування на корупційні правопорушення; обсяг хабарів, які давались протягом певного часу, частіше це 12 місяців; кількість громадян, готових дати хабар; ефективність правління; регуляторна якість;

верховенство права; підзвітність та самовираження; політична стабільність; політичні та громадянські права; якість життя.

Дослідники з Всесвітнього економічного форуму виявили разючий взаємозв'язок між ІСК і станом навколишнього середовища: підвищений рівень корупції в країні – знижений показник підтримки природного середовища в належному стані; індекс глобалізації (GCB) виявляється у такому: одним із негативних наслідків відкриття національних кордонів для розширення торгівлі та інвестиційних потоків є неминуче зростання корупції.

У світовому масштабі застосовуються такі індикатори: індекс хабародавців (Bribe Payers Index), який відображає готовність компаній провідних країн-експортерів світу давати хабарі у країнах, що розвиваються; міжнародний огляд жертв злочинності (International Crime Victim Survey) – програма досліджень щодо з'ясування частоти реального стикання громадян із корупцією на практиці і звернення з цього питання до правоохоронних органів; індекс підтримки навколишнього природного середовища (Environmental Sustainability Index) був розроблений з метою національних рівнів підтримки належного стану навколишнього природного середовища.

Лідери ділових кіл і міжнародні експерти сприймають представників влади як бездоганно «чистих» у країнах, які досягли високих показників глобалізації, водночас сприйняття державної корупції проявляється дуже активно в країнах із нижчим ступенем глобалізації [60]; індикатори державної влади в різних країнах світу (WGI); частка тіньового сектора (Legal); деструктивний вплив high-hume технологій (InHNT); неефективність трансплантації інститутів (InIT); чисельність економічно активного населення (млн осіб) (P); якість довкілля (інтегральний індекс природного балансу) (T); індекс природного балансу (FBI); якість суспільних інституцій (X); сумарна вартість капітальних активів (млрд грн) (R); рівень розвитку технологій (I).

Наприклад, у Болгарії майже протягом десяти років застосовується система моніторингу корупції, що ґрунтується на уніфікованих показниках та

стандартних дослідницьких процедурах. Отримана інформація використовується для стратегічного програмування та планування поточної діяльності державних та недержавних інституцій у сфері протидії корупції [96]. Міжнародними фахівцями пропонується також упровадження в деяких країнах електронної системи державних закупівель, як індикатора, який враховує кількість звернень до системи. У випадку якщо індикатори не працюють, це, на їх думку, є показником того, що слід міняти завдання Національної стратегії боротьби з корупцією країни. В Україні різними організаціями також здійснювалося вимірювання рівня корупції. Наприклад, Центром соціального прогнозування проводився розрахунок рейтингу загальної та регіональної корумпованості в Україні.

Індекс корумпованості окремих органів влади й організацій був розрахований

за формулою:

$$I = \frac{n_1(+1,0) + n_2(+0,5) + n_3(0) + n_4(-0,5) + n_5(-1,0)}{N}$$

де n_1 – орган корумпований, n_2 – орган істотно корумпований, n_3 – не змогли дати оцінки, n_4 – орган не дуже корумпований, n_5 – орган не корумпований, N – загальне число респондентів.

Індекс корумпованості може набувати значення від +1,000 (абсолютна корумпованість) до -1,000 (абсолютно не корумпований орган), 0,000 – 50% рівень корумпованості. Зведений індекс корумпованості було розраховано як середній від індексів корумпованості органів влади різного рівня й організацій, з якими доводиться стикатися респондентам у повсякденні [99].

Український учений М. І. Мельник ще в 2002 р. для з'ясування стану, структури, тенденцій розвитку корупції пропонував використовувати додаткові показники – соціальні індикатори корупції (кількісні або якісні), які характеризують ситуацію в певній сфері соціального життя і які прямо або опосередковано дозволяють визначати поширеність корупції, характер її

проявів, закономірності розвитку, взаємовплив корупції, соціальних, політичних, економічних та інших процесів.

На думку М. І. Мельника, одні з індикаторів є відображенням корупційних процесів, інші – антикорупційної діяльності. Він визначає й характеризує низку індикаторів корупції, у тому числі таких: рівень тінізації економіки; розмір неофіційних доходів населення; частка готівки поза банківським обігом; існуючі «ножиці» між обсягом і характером господарської діяльності та її офіційними результатами; рівень довіри громадян до влади; психологічне ставлення до корупції як явища, масштаби та динаміка ведення іноземного бізнесу в країні, іноземного інвестування, надання їй іншої фінансової допомоги; стан дотримання прав і свобод людини і громадянина; [1].

Отже, вимірювання корупції здійснюється за допомогою соціальних індикаторів або індексів, а оцінювання слід розуміти як узагальнення його результатів та надання відповідної оцінки корупції, висновків тощо. Зауважимо, що дослідження вимірювання рівня корупції в Україні нині не пов'язані між собою спільністю концептуальних засад та методології, розуміння корупції відірване від правових визначень, вибірка їх часто обмежена, використовуються західні методики, слабо адаптовані до українських реалій тощо. Отримана інформація все частіше піддається сумніву через методичну некоректність, політичну заангажованість, нечіткість уявлень про природу та форми корупції у самих дослідників тощо. Як наслідок, методична та методологічна некоректність призводить до викривлення реальної картини [1].

Світовий досвід свідчить, що в країнах, де влада та суспільство мали можливість отримувати інформацію про реальну ситуацію з корупцією всередині країни, вдалося сформулювати реальні цілі антикорупційної політики та досягти позитивних зрушень в обмеженні масштабів корупції[60].

Таким чином, при дослідженні рівня корупції слід розрізняти поняття її «оцінювання» та «вимірювання». Вимірювання корупції здійснюється за допомогою соціальних індексів або індикаторів, а оцінювання корупції слід розуміти як узагальнення результатів виміру та надання відповідної оцінки щодо корупції, формулювання висновків тощо; ключовими моделями оцінювання можна вважати: реальний стан корупції (поширеність); сприйняття корупції населенням; вимірювання рівня корупції здійснюється при оцінюванні: взаємовідносин між країнами; в окремо взятій країні; у кожній сфері соціального життя країни окремо, тобто класифікуємо відповідно глобальне, державне та локальне вимірювання; ефективність заходів протидії корупції; для реалізації антикорупційної стратегії в Україні автором пропонується розробити національну систему вимірювання та оцінювання рівня корупції. Для цього необхідно запровадити систему моніторингу корупції, яка ґрунтувалася б на загальних показниках та методиках дослідження для усіх органів державної влади [1].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості позитивного закордонного досвіду антикорупційної політики

Розгляд міжнародного досвіду антикорупційної діяльності щодо запобігання корупції має сприяти покращенню та забезпеченню її розвитку від можливих ризиків та негативних тенденцій.

Успішне запобігання корупції в Україні потребує не тільки належного законодавчого забезпечення, формування дієвої антикорупційної політики, створення спеціальної системи державних органів, забезпечення належного їх координування, впровадження превентних та репресивних заходів запобігання корупції.

Розбудова такого механізму запобігання корупції має ґрунтуватися на досвіді інших країн у цій сфері, повинна відповідати міжнародним стандартам і передовій світовій практиці.

У літературі прийнято виділяти чотири найбільш яскраві моделі сприйняття корупції, кожна з яких заснована на спільності системи ознак, характерних для відповідних груп країн. До таких моделей, зокрема, належать: азіатська, африканська, латиноамериканська, європейська [12].

Для азіатської моделі характерно ставлення суспільства до корупції як до звичного явища, зумовленого культурними традиціями і економічною необхідністю, прийнятого для всієї структури державного управління і всіх верств населення. В межах цієї моделі, корупція не сприймається як явище протизаконне, і найчастіше розцінюється як атрибут функціонування держави.

Африканська модель відрізняється тим, що у ній переважає клановий підхід, за якого влада продається групі основних економічних кланів, які

домовляються між собою про розподіл сфер впливу і контролю, і потім, шляхом застосування політичних заходів і засобів, контролюють ці сфери і забезпечують надійність їх існування і функціонування.

Для латиноамериканської моделі важливим є визначення найбільш сильних і впливових тіньових секторів економіки, а також кримінальних авторитетів. При цьому, названі два нелегальних вектора знаходяться в стані постійного суперництва і конкуренції не між собою, а між державним сектором економіки і легальними політичними силами.

Європейська модель характеризується відносно невисоким рівнем корупції за майже повної відсутності низової корупції. Низький рівень корупції підтримується комплексом заходів - інституційних, організаційних, правових поряд з ефективною дією традицій культури і інститутів громадянського суспільства. Країни, в яких реалізується ця модель, проходять, зазвичай, етап історичного розвитку, що характеризується досить високим рівнем корупції.

Вивчення зарубіжного досвіду формування антикорупційної правосвідомості є одним з найважливіших напрямків отримання інформації про те, якими засобами, методами, в яких формах можливо створити ситуацію нетерпимості до корупції і знизити рівень корупційної злочинності у державі. Вивчення й облік практики зарубіжних країн дають змогу уникнути помилок, суперечностей в антикорупційній діяльності та вибрати правильні підходи в стратегії запобігання корупції.

Важливою складовою у формуванні антикорупційного світогляду є використання потенціалу виховної роботи. Для формування антикорупційного світогляду в закладах освіти, необхідно систематично проводити такі заходи, як: класні години, бесіди, лекції, диспути, дискусії на теми запобігання різним формам корупції в повсякденному житті; дійові ігри; обговорення на уроках і факультативних заняттях проблем, пов'язаних з патріотизмом, поняттями моралі та моральності.

Педагогами і психологами визначається ефективність включення питань запобігання корупції в курс «морального виховання». Така ініціатива може бути основою для включення питань антикорупційної освіти в національну навчальну програму або позакласну роботу. Така проблема постійно розглядається на міжнародному рівні.

Антикорупційна стратегія Чехії розроблена Міністерством внутрішніх справ Чехії, і складається з трьох складових: превенція, прозорість і покарання.

На Ямайці запропоновано курси, в яких розглядаються питання корупції, такі, як «Етичні норми в державному управлінні», «Належне державне управління і глобальна корупція», а також «Політичне життя в країнах Карибського басейну».

Заслуговує також на увагу досвід організації протидії корупції в Норвегії. У 1989 році тут було створено Норвезьке національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки і навколишнього середовища ОКОКРІМ. Організаційно Управління увійшло до Національного директорату поліції. Керівник ОКОКРІМ за рангом одночасно має статус головного поліції і головного прокурора. Відповідно до законодавчого рішення, у 1994 році Управління отримало національні повноваження у боротьбі проти корупції.

Норвезьке національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки і навколишнього середовища постійно працює з освітніми установами, за їх погодженням, навчальні заклади в освітні навчальні програми включають тему етики та особливості запобігання корупції в усіх галузях, як професійна підготовка викладачів, інженернотехнічна і аудиторська освіта тощо.

Важливу роль у запобіганні з корупції відіграють Національні програми боротьби з корупцією, прийняті урядами багатьох держав світу, зокрема і держав Центральної та Східної Європи.

Окрім цього, з метою ведення ефективної політики у сфері боротьби з корупцією, у більшості держав створені та діють спеціалізовані антикорупційні структури. Прикладом такого підходу є Словаччина, де діє Національна програма боротьби з корупцією. Метою якої є висунення концепції боротьби з корупцією, визначення методів та засобів, які необхідні для запобігання корупції [19].

Перед прийняттям, цей документ було подано на всенародне обговорення з тією метою, щоб у його вдосконаленні взяли участь усі верстви населення, а саме громадяни, неурядові організації, засоби масової інформації, підприємці та посадові особи.

У Федеративній Республіці Німеччина відсутній єдиний антикорупційний орган щодо боротьби з корупцією, проте плідно працюють спеціалізовані прокуратури окремих регіонів (земель), що фактично виконують роль спеціалізованого антикорупційного органу .

В країні високий рівень правової та політичної культури, розвиненість інститутів громадянського суспільства сприяють тому, що політики в цій країні йдуть у відставку, щойно навколо них здійснюється корупційний скандал, чого в Україні, в якій прийнято низку прогресивних антикорупційних законів, досі не було.

Керівництво країни постійно контролює рівень антикорупційної освіти, молоді зокрема. У німецьких університетах дисципліна щодо попередження корупції викладається студентам, що вивчають бізнес і економіку, зазвичай, в межах курсу з етики.

Румунія характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. В 2002 р. було створено Національний антикорупційний директорат Румунії (далі - НАДР) за моделлю Італії, покликаний викривати й розслідувати корупційні правопорушення. До складу НАДР входять 145 прокурорів, 220 поліцейських, 55 спеціалістів у регіонах; 197 осіб відділу технічно-оперативного забезпечення.

До підслідності цього органу належать фінансове шахрайство з коштами Євросоюзу, зловживання посадовими обов'язками тощо.

У 2014 р. після повторного звернення Антикорупційного директорату до парламенту Румунії було знято імунітет з одного сенатора, шістьох депутатів, одного міністра та десятих колишніх міністрів.

Національний антикорупційний директорат Румунії є правоохоронним органом. Його функції полягають у кримінальному переслідуванні осіб, які вчинили корупційне правопорушення.

При цьому, в Ізраїлі, через значні соціальні пільги для урядовців і безжального їхнього покарання при виявленні корупції, низова корупція практично відсутня. До суду доводиться не більше 5 % корупційних злочинів, проте репутація людини, замішаної в корупційному скандалі, є вкрай небажаною.

У такий спосіб, може йтися про дієвість методу економічного стимулювання в сукупності з підвищенням вагомості потенційних репутаційних втрат. Принаймні, коли йдеться про низовий рівень корупції.

Формування антикорупційної правосвідомості в зарубіжних країнах здійснюється в межах політичних курсів з протидії корупції. Культура і менталітет нації, політичні, економічні та інші умови визначають вибір керівництвом держави стратегії боротьби з корупцією.

Формування антикорупційної свідомості та правової культури має бути системним, цілеспрямованим і безперервним процесом. Починати протистояння корупції треба саме зі зміни свідомості, точніше, з формування свідомості як майбутніх управлінців, які будуть визначати основну лінію розвитку країни, так і простих громадян, які протистоятимуть адміністративній нечесності управлінців, не піддаючись на спроби ініціалізувати неформальні відносини у сфері надання державних та інших послуг.

Серед заходів з формування антикорупційної правосвідомості в зарубіжних державах, що мають першорядне значення і дають найбільші

позитивні результати, можна виділити кілька груп, які включають: законодавче забезпечення протидії корупції; збалансовану систему правових обмежень і заборон; заходи з антикорупційного навчання і пропаганді (реалізація навчальних програм, система додаткової освіти та позаурочної роботи); стимулювання участі громадськості в боротьбі з корупцією тощо [93].

Однак в сучасному суспільстві недостатньо розглядати проблеми корупції лише в моральній площині. У зв'язку з цим, потрібно обґрунтувати руйнівні наслідки корупції, її негативний вплив на суспільство і економіку, та мету припинення і попередження корупції. Крім того, необхідно активно залучати засоби масової інформації для масової пропагандистської кампанії у боротьбі з корупцією.

У деяких країнах надання інформації про корупційні явища матеріально стимулюються. Наприклад, законодавством США передбачено матеріальне заохочення «доносчиків» за такою схемою:

- а) в разі підтвердження інформації доносителя, він отримує винагороду в розмірі 15-20% від суми хабаря або вартості федеральної власності, переданого незаконним шляхом;
- б) якщо доноситель надасть всю необхідну детальну інформацію про факт корупційного злочину, то він отримує 25-30% від суми хабаря або вартості федеральної власності, переданого незаконним шляхом.

Проаналізувавши зарубіжний досвід запобігання корупції, можна зробити висновок, що запобігти корупції можливо за допомогою застосування комплексу заходів і механізмів, що охоплюють правові, адміністративні, економічні, інформаційні інструменти. Головний акцент повинен бути зроблений на умови і причини виникнення цього явища, тобто на використання заходів запобігання корупції. У зв'язку з цим, вивчення і аналіз світового досвіду має особливе значення для виявлення і використання «кращих практик» у боротьбі з корупцією.

3.2. Шляхи вдосконалення запобігання корупції в Україні

Як показує досвід багатьох європейських країн, у яких організована досить ефективна система запобігання корупції, досягненню високих результатів у цій сфері сприяло налагодження взаємодії спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції з іншими суб'єктами, уповноваженими здійснювати діяльність щодо запобігання корупції.

Враховуючи складність самого процесу запобігання корупції, можна вважати, що основний держаний орган, що допоможе виховати, навчити та закласти модель майбутньої антикорупційної держави, це Міністерство освіти і науки України, одним із завдань якого є забезпечення інтеграції вітчизняної освіти і науки, інших сфер, віднесених до компетенції МОН України, із неухильним дотриманням принципів збереження і захисту національних інтересів; визначає перспективні і пріоритетні напрями розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої освіти, освіти протягом життя, інших сфер, віднесених до компетенції МОН України.

І тому основний шлях, який допоможе у запобіганні корупції в Україні, - це плідна співпраця спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції з навчальними закладами. Але така співпраця можлива лише коли два суб'єкта діють в повному обсязі. Для удосконалення цієї взаємодії, потрібно детально розглянути вплив освітніх закладів на запобігання корупції і запропонувати шляхи удосконалення.

Для прогресу у сфері антикорупційного виховання суттєве значення має також розвиток фундаментальних юридичних досліджень, передусім, у сферах філософії права, загальної історії держави і права, які дають змогу краще зрозуміти місце і роль правового виховання в житті країни, визначити його найоптимальніші форми, адаптовані до умов суспільного розвитку.

Без нових базисних досліджень у сфері юридичних наук правова культура починає «вичерпуватися» інтелектуально, втрачати перспективу

розвитку в умовах світу, що стрімко змінюється. У сфері юридичної науки, що обслуговує юридичну освіту, також необхідний подальший розвиток досліджень проблем правового виховання та формування правової культури[6].

Відомо, що правове виховання тісно пов'язане з правовою освітою: виховання не може обходитися без освіти, а освіта у певному ступені має виховний ефект. У зв'язку з цим, особливий акцент у справі формування правової антикорупційної культури в сучасній Україні має бути зроблено на антикорупційній освіті.

При цьому завдання антикорупційної правової освіти в Україні опосередковано визначено Конституцією України, яка виходить із того, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю.

Європейський вибір української держави безпосередньо вимагає якості антикорупційної освіти, яка являється центральним механізмом у формуванні правосвідомості та високого рівня правової культури особистості. Сучасність робить запит на людину, яка критично мислить, володіє основними знаннями про державу і право, знає свої права й обов'язки, уміє використовувати законодавчу базу держави для відстоювання своїх інтересів, громадської позиції. Тому сьогодні актуальним і важливим є пошук ефективних засобів, методів і схем оновлення антикорупційної освіти у такий спосіб, щоб її зміст відповідав правовим традиціям та чинному законодавству. Актуалізація вивчення теоретико-правових питань антикорупційної правової освіти необхідна, насамперед, не лише задля здійснення наукового аналізу її складових, але й через потребу запровадження нових підходів вдосконалення її змісту в сучасних умовах розвитку українського громадянського суспільства [6].

Втім, аналізуючи та вивчаючи цю ідею, потрібно зазначити, що лише один раз розглядалось питання запобігання корупції «Протидія корупції у вищих навчальних закладах – «ХабарЗаНавчанняСтоп», але корупція в нашій

державі розповсюджена в усіх галузях. Організаторам цього проекту потрібно постійно проводити превентивну роботу щодо запобігання корупції, адже стратегія спрямована на підвищення рівня правової освіти громадян України, їх правової свідомості, подолання правового нігілізму у суспільстві, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, зокрема щодо своїх прав і обов'язків та засобів запобігання корупції [64].

Важливим напрямом оптимізації антикорупційної свідомості молоді в сучасній Україні є створення багатоступінчастої системи правової освіти, яка покликана забезпечити безперервність правовиховних дій щодо населення. Відомо, що антикорупційна освіта в демократичному суспільстві повинна здійснюватися на всіх етапах життя особи: у сім'ї, дошкільних закладах, загальноосвітніх середніх школах, професійно-технічних навчальних закладах, закладах вищої освіти, державних установах, підприємствах, фірмах різних форм власності, громадських організаціях, а також самостійно. Така багатоступінчата складна система дозволяє забезпечити належну ефективність та формування очікуваного рівня правосвідомості і правової культури [6].

Стадії антикорупційної освіти мають корелювати з рівнем розвитку людини, створювати необхідні умови для її всестороннього розвитку, сприяти формуванню оптимальних для успішної самореалізації компетентностей, а також цілком усвідомлених твердих переконань у необхідності антикорупційної поведінки задля забезпечення стабільного розвитку України та її європейського вибору.

Як окремий етап вдосконалення запобігання корупції в Україні, зокрема і правової антикорупційної освіти, можна розглядати правову освіту і виховання працюючої частини населення країни та пенсіонерів. Правова антикорупційна освіта на цьому етапі повинна здійснюватися на державних підприємствах і приватних фірмах, у ході суспільної діяльності громадян та шляхом їхньої самоосвіти. У процесі антикорупційної освіти і виховання цієї групи населення, повинні активно використовуватися всі традиційні

правовиховні форми і методи: лекторії та кінолекторії правових знань, тематичні вечори з юридичних питань юридичні клініки, громадські юридичні консультації тощо. Одним із найважливіших каналів правового виховання і правової освіти цієї категорії населення є засоби масової інформації (наприклад, замість реклами, транслювати відео-ролик про шкідливі наслідки корупції), роль яких у формуванні правової антикорупційної свідомості, правової культури, поваги до права і правомірної поведінки особистості закономірно зростає у процесі трансформації суспільства від тоталітаризму до демократичного суспільства.

Передусім, це зумовлено тим, що правова культура є особливою формою духовно-практичної діяльності, яка забезпечує закріплення і реалізацію корінних суспільних інтересів за допомогою формування правових стереотипів, поглядів, цінностей, а також передбачає участь громадян в антикорупційній діяльності та функціонуванні системи державно-правових інститутів. Очевидно, що роль засобів масової інформації демократичного суспільства у формуванні правових цінностей і стереотипів є не менш значущою, аніж роль правоохоронної системи [58].

На сьогодні в Україні існує значна кількість газет, журналів (традиційних і віртуальних), телепрограм, в яких відображаються різноманітні події, інформація, погляди як політичного, так і правового характеру. Серед зазначеної категорії населення безумовним лідером серед засобів масової інформації є телебачення. Висвітлення актуальних тем політичного та правового життя в країні, поза сумнівом, сприяє правовій антикорупційній освіті громадян України, розвитку правосвідомості особистості і суспільства загалом та є прямим підтвердженням реалізації в нашій країні свободи слова [6].

Проте свобода слова має й інший бік, інший вимір, форму впливу на правове антикорупційне виховання і правову культуру населення України. У засобах масової інформації (ЗМІ) нашої країни дедалі частіше з'являються

матеріали, що пропагують всездозволеність, аморальність, зневагу до громадянського обов'язку та моральних принципів.

У громадськості України значне обурення викликають пропаганда жорстокості, розпусти, відсутність покарання за корупційні правопорушення та злочини [83]. Певною мірою, це зумовлено відсутністю як продуманої пропагандистської політики з боку держави, так і унормованої відповідальності за наклеп та свідоме викривлення дійсності. Українські засоби масової інформації — це потужний, але цілком не реалізований антикорупційний потенціал суспільства. ЗМІ не виконують свою функцію щодо добросовісного обговорення теми запобігання корупції, яка турбує громадськість. Держава натомість свідомо чи не свідомо мінімізує реальні можливості участі ЗМІ в запобіганні корупції [70].

Водночас, критикуючи засоби масової інформації за наявні недоліки, не можна забувати і про те, що вони лише тією чи іншою мірою відображують наявну правову реальність, яка, на жаль, є невтішною: рівень злочинності в країні вкрай високий, корупція роз'їдає державиний апарат та проникла в усі сфери життя суспільства, зокрема й правоохоронні органи.

ЗМІ стають дзеркалом суспільства, і не можуть демонструвати бруд і кров у винятково рожевих кольорах. Одним із важливих напрямів підвищення ефективності антикорупційної освіти в сучасній Україні є пропаганда законослухняної поведінки, а також пробудження інтересу в громадян до правових знань. Для досягнення цієї мети, держава і громадські організації повинні активно використовувати методи правової пропаганди, агітацій, реклами. За допомогою цих методів необхідно подолати несприятливу тенденцію у нашому суспільстві, коли у багатьох людей немає бажання, стимулів, прагнення оволодіти правовими антикорупційними знаннями і досягти належного рівня правової культури. Такі люди у повсякденному житті постійно порушують правові антикорупційні норми, виправдовуючи свою поведінку тим, що «так вчиняють усі» [6]. Зневагу до норм права та моралі можна побачити в усіх сферах життя суспільства, найрізноманітніших

верствах населення, і велика частка громадян, вчиняючи правопорушення, навіть не замислюється над цим.

Це виявляється в повсюдних порушеннях правил дорожнього руху (з боку як водіїв, так і пішоходів), використанні нецензурної лайки в громадських місцях, зневажливому ставленні до інших громадян тощо [8]. Така поведінка не просто слугує негативним прикладом для дітей і молоді, формуючи у них негативні форми поведінки - вона формує безальтернативну реальність, що, натомість, деформує пластичну дитячу психіку, сприяє вихованню песимістично налаштованих асоціативних осіб, для яких законослухняна поведінка є не лише незручною, але й у край небажаною.

Безумовно, для викорінювання цієї тенденції, необхідна цілеспрямована діяльність не лише державних органів, але і всієї громадськості. Дуже важливо, аби притягнення до відповідальності або моральне засудження було невідворотним і не залежало від посади, соціального стану та інших «ознак» правопорушника. Тільки тоді такі заходи зможуть дати позитивний результат.

Ще однією важливою умовою досягнення позитивного довготривалого ефекту є використання у процесі організації антикорупційних заходів в Україні, всього того позитивного досвіду, який був накопичений у нашій країні за минулі десятиліття. Звісно ж, використовувати цей досвід необхідно творчо, адже деякі питання антикорупційного виховання та освіти потрібно вирішувати на концептуально новій основі, зважаючи на завдання розвитку України як суверенної держави, що прагне стати демократичною та правовою.

При цьому, необхідно пам'ятати й те, що вирішення завдань з формування сучасної правової культури у громадян суспільства транзитивного типу залежить не тільки від держави, а й від зусиль кожного з них і всієї громади. Такими в найзагальніших рисах є основні завдання та напрями антикорупційного виховання, формування правосвідомості і правової культури в сучасній Україні [8].

У зв'язку з цим, розглядаючи перспективи антикорупційного виховання та освіти в нашій країні, необхідно виділити такі завдання щодо його оптимізації: розроблення обгрунтованої державної правової політики, а на її основі - концепції антикорупційного виховання та освіти школярів та студентів; створення багатоступінчастої системи антикорупційної освіти в країні, зокрема системно-оперативного підвищення професійної кваліфікації юристів з акцентом на вдосконаленні методики реалізації виховних функцій; піднесення загальної моральності громадян; диференційована, відповідно до різних соціальних, професійних та вікових ознак населення, популяризація антикорупційних знань (зокрема, через засоби масової інформації); пробудження інтересу в населення до правових знань та забезпечення їх доступності; застосування методів реклами; розвиток сімейного антикорупційного виховання тощо.

У процесі організації правового виховання, важливо використовувати весь комплекс дій суб'єктів антикорупційного виховання з метою забезпечення ефективного впливу на всі соціальні та демографічні групи населення країни. Цей вплив повинен бути, по-перше, професійним; по-друге - організацію антикорупційного виховання необхідно забезпечити належним фінансуванням; по-третє - необхідно законодавчо стимулювати діяльність громадських організацій, які б здійснювали антикорупційне виховання населення; по-четверте, найбільшу увагу в антикорупційній роботі потрібно прийняти молоді, насамперед, найменш соціально захищеній її частині: дітям з неблагополучних сімей, позбавленим батьківської турботи, сиротам, так як саме серед представників цієї молоді спостерігається найвищий рівень девіантної поведінки [3].

Отже, необхідно констатувати, що для забезпечення високої результативності роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції, потрібний комплексний підхід, який включає всю систему освітніх, виховних, правових, організаційних, інституційних та

інших заходів. Лише за таких умов можливо забезпечити ефективність адміністративно-правових засад запобігання корупції в Україні [1].

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведено теоретико-правове обґрунтування, узагальнення та вирішення проблеми з визначення адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні.

Існує дуже велике розмаїття поглядів та підходів щодо визначення поняття «корупції», її сутності, змісту та варіантів класифікації.

Провівши аналіз різноманітних думок різних авторів з приводу визначення поняття, можна виділити основні ознаки корупції: це такий різновид відносин влади та суспільства; корупція, в більшості випадків, має системний характер; діяльність направлена на особисте збагачення та вигоду, тобто має на меті одержання не матеріальних і матеріальних благ; дії уповноважених осіб несуть умисний характер; направлені на отримання певних переваг.

Суб'єктами протидії корупційної злочинності є не тільки особи, які наділені адміністративно-розпорядчими функціями, але й всі члени суспільства.

Після визначення ознак корупції можна вивести визначення поняттю «корупція» - це умисне, протиправне використання свого службового становища, яке носить у собі системний або разовий характер, з метою особистого фінансового збагачення чи одержанні певних нематеріальних благ для себе чи своїх близьких.

Узагальнення результатів дослідження явища корупції фахівцями різних галузей суспільних наук, статистичної інформації, результатів практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції, дає підстави вважати проблему корупції в Україні далекою від вирішення, а наявні заходи запобігання корупції недостатньо дієвими та такими, що потребують вдосконалення.

Наголошено, що корупція носить системний характер та перебуває у постійному розвитку; корупційні діяння завжди є умисними, при цьому

зазначено, що суб'єктами корупційних діянь можуть бути як особи, уповноважені на виконання функцій держави, так і фізичні особи.

Критична необхідність працюючої та дієвої боротьби з корупцією пов'язана з тим, що вона негативним чином впливає на усі сфери суспільного життя, там самим спотворюючи їх, а також несе в собі загрозу для верховенства права у державі, громадянської рівності і демократичного розвитку держави.

Підсумовуючи аналіз способів запобігання корупції, підкреслено, що під методами запобігання корупції необхідно розуміти спеціальні заходи, прийоми, способи, а також підходи до корупціогенної активності, що зумовлюють такий вплив на соціальне середовище, за якого знижується сама ймовірність долучення громадян та інших учасників правових відносин до корупційного середовища, що корелює із загальним комплексним правовим впливом на правосвідомість громадян (переважно інформаційного характеру).

Спираючись на науково-обґрунтовані орієнтири форм діяльності спеціально уповноважених суб'єктів щодо запобігання корупції розкрито їх форми, до яких віднесено: гносеологічну, матеріальну, політичну, ідеологічну, комунікативну, системотворчу, навчальну, прогностичну, методологічну.

Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції представляє сукупність адміністративно-правових норм, що попереджають та забороняють уповноваженими особам влади робити корупційні діяння, а також запроваджують відповідальність за них.

Провівши аналіз основного антикорупційного закону «Про запобігання корупції» задля ефективної боротьби з корупцією формується антикорупційна стратегія, що утворюється для окремого періоду в часі на основі аналізу уповноваженими органами становища корупції, а також на основі попередньої стратегії.

Така стратегія включає містить антикорупційну програму, яка передбачає оцінку ризиків корупційних проявів у діяльності уповноважених органів, загальні засади політики щодо запобігання та протидії корупції, зазначає заходи для усунення виявлених ризиків, а також міри та заходи, які спрямовані на запобігання корупційним правопорушенням.

В свою чергу, існування антикорупційних органів не є стримуючим фактором від учинення корупційних діянь для чиновників. Також не можна згадувати про переваги одного типу спеціалізованого інституту в боротьбі з корупцією серед інших. Тому що існує пряма залежність між економічним рівнем розвитку країни та ступенем корупції в ній – то ж бо чим вище є такий рівень, тим нижче буде рівень корупції. Частково дієвими заходами в боротьбі з корупційною злочинністю є профілактика і наявність кримінальної відповідальності за такі злочини.

При розгляданні специфіки діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, існує думка, що нагляд за додержанням антикорупційного законодавства повинен здійснюватися як Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, так і місцевими та регіональними прокуратурами, тому що розташування структурних підрозділів та навантаження Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, на жаль, не дає змогу здійснювати нагляд лише силами останньої.

Дослідивши закордонний досвід, можна підсумувати, що деякі країни вирішили взяти курс методом усунення причин, що стимулюють корупцію, та створення негативного ставлення населення до корупції шляхом відкритих реєстрів корупціонерів, чи підприємств для зниження їх репутації, а також, підприємства у даних реєстрах позбавлені деяких прав, наприклад виконувати державні замовлення – наприклад країна Німеччина.

Інші ж країни створюють спеціалізовані служби для боротьби з корупцією і покладають на кожен з них окремі повноваження. Наприклад, Франція практикує залучення до боротьби з корупцією не державні установи, а, як приклад, фінансові, що слідкують за походженням капіталів.

Також дуже дбало перевіряють кандидатів на посаду і їх близьких на фінансовий стан. В свою чергу, Сінгапур створив цілісну систему для подолання корупції, яка полягала у всесторонньому розв'язанні проблеми, в країні був започаткований орган протидії корупції, затверджена презумпція винності, яка означала, що особа має доводити невинність, підняли заробітні плати службовцям і залучили засоби масової інформації для вироблення негативного ставлення у населення до корупції.

Досліджуючи рівень корупції необхідно розрізняти поняття її «вимірювання» та «оцінювання». Вимірювання запроваджується з допомогою соціальних індикаторів чи індексів, як кількісного показника, а оцінювання корупції необхідно розтлумачувати як узагальнення результатів виміру та надання відповідної оцінки щодо корупції, формулювання висновків, як якісного показника, тощо; вимірювання рівня корупції здійснюється при оцінюванні: в окремо взятій країні; взаємовідносин між країнами; у кожній сфері соціального життя країни окремо, тобто, таким чином, класифікуємо відповідно глобальне, державне та локальне вимірювання; ключовими моделями такого оцінювання можна вважати: реальний стан корупції, як показник поширеності; ефективність заходів протидії корупції; сприйняття корупції населенням; для запровадження антикорупційної стратегії в Україні пропонується розробити національну систему вимірювання та оцінювання рівня корупції. Для цього слідувало б запровадити систему моніторингу корупції, що ґрунтувалася б на загальних для усіх органів державної влади показниках та методиках дослідження.

Розглянувши досвід зарубіжних країн, які досягли певних досягнень у запобіганні та боротьбі з корупцією, Україна, особливо у часи активної боротьби з корупцією, повинна використовувати цей досвід для подальшого удосконалення свого механізму боротьби з корупцією. Звісно, задля ефективної боротьби з корупцією, взаємодія правоохоронних органів держав на міжнародному рівні також являється важливою.

Україна на недостатньому рівні використовує зарубіжний досвід у підтримці дієвості Національної антикорупційної стратегії, що полягає у створенні координуючих і моніторингових органів і у забезпеченні участі громадянського суспільства. Стратегія необхідна мати пов'язаність пріоритетів, цілей і завдань, чіткий зв'язок між завданнями і державним бюджетом, систему індикаторів для моніторингу позитивних змін мінімізації корупційної злочинності, гнучкий і чіткий графік реалізації стратегії.

Формування антикорупційної культури в суспільстві повинно бути закріплено законодавчо в Україні як державний пріоритет і базуватися на основі позитивного зарубіжного досвіду з використанням напрацювань вчених з цього напрямку та урахуванням особливостей розвитку та існування українського суспільства. Репресивні заходи протидії корупційній злочинності є необхідними, але другорядними.

В сучасний період Антикорупційна політика України характеризується формальним підходом, заполітизованістю, непослідовністю декларативністю, зволіканням з прийняттям законів, частою зміною назв основного антикорупційного закону при збереженні основного змісту його принципових положень. Для того, щоб виробити ефективну державну політику протидії корупційній злочинності повинно бути побудовано концепцію комплексного впливу на прояви корупції, яка включала б: соціальні заходи, підвищення рівня правової культури та правосвідомості громадян, наукове супроводження вироблення і реалізації державних заходів протидії; забезпечення ефективності кримінальної юстиції.

Опираючись на результати дослідження заходів запобігання корупції у найменш корумпованих державах за рейтингом Transparency International, вивчено та проаналізовано результати адміністративних заходів із запобігання корупції, які проводилися в низці країн, та визначено, які з них необхідно запровадити в Україні:

- забезпечення чесного і відповідального управління за допомогою розширення прозорості процесу здійснення владних повноважень;

- незалежність засобів масової інформації, розширення залучення молоді до запобігання корупції;
- удосконалення законів та організаційне забезпечення їх виконання;
- підсилення ролі освітніх закладів усіх рівнів та усіх спеціальностей у сфері запобігання корупції;
- якісне інформаційне забезпечення студентів передбачає підвищення рівня правової освіти та роз'яснення молоді основних способів боротьби з корупцією тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусол О. Ю. Дисертація, Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії - [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://blogdocentyarynatara.io.ua/s2441197/protidiya_korupciyniy_zlochinnosti_v_ukraeni_u_konteksti_suchasnoe_antikorupciynoe_strategie
2. Сташис В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні / В. Сташис // Вісн. Акад. правових наук України. – Х., 2001. – Вип. 2.
3. Україна в сучасному світі: виклики і можливості/ Зб. Тез Міжнарод. наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів – К.: Акад. праці, соц. відносин і туризму, 2016. – 173 с.
4. Лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування «Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції» - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/userfiles/files/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%83%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8.pdf>
5. Адміністративне право: навч. посіб. / В. В. Галуцько, В. І. Курило, С. О. Короед, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Ещук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова; за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон: Грінь Д. М., 2015. Т. 1: Загальне адміністративне право.

6. Основні завдання та напрями правового виховання в українському суспільстві - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://studopedia.info/6-62071.html>

7. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції / М. В. Романов; ГО «Харківська правозахисна група». — Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. — 176 с.

8. Хмара О. С. Як провести громадську антикорупційну експертизу? Методичні рекомендації / кол. авт. за заг. ред. О. С. Хмари. 2013.

9. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с.

10. Антикорупційні обмеження відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://od.ukrstat.gov.ua/ZPK/antukorup_ukr.htm

11. Трепак В. М. Стаття. Особливості дефініції поняття «Корупція» - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://scientbul.naiou.kiev.ua/index.php/scientbul/article/download/239/238/>

Чемерис І. В. Політико-правові механізми запобігання та протидії корупції в органах державної влади України: дис. канд. політ. Наук / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2012.

12. Правовий часопис Донбасу № 4 (69) 2019 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ljd.dli.donetsk.ua/ljd-archive/category/71-activities-science-ljd-archive-2019?download=426:ljd-archive-2019-4-pdf>

13. Політова А. С. Стаття. Корупційна злочинність в Україні: стан і тенденції - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vlduvs_2016_2_17.pdf

14. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2002.

15. Управління виконавчої дирекції Фонду в Чернівецькій області, Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.fse.gov.ua/fse/control/chniv/uk/publish/printable_article/104787;jsessionid=86F89AA5D84D710851BD5960F1D932FB

16. Загальне адміністративне право, академічний курс - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://sipl.com.ua/?wpfb_dl=11

Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

17. Петрова А. С. Організаційно-правові засади протидії корупції в судовій системі України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017.

18. Литвиненко В. І. Адміністративно-правові форми протидії корупції в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 152-155.

19. Ростовська К. В. – Дисертація «Адміністративно – правові основи державної антикорупційної політики в Україні » - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/30/1.pdf>

20. Литвиненко В. І. Протидія корупції в Україні: адміністративно-правові засади: монографія. Київ: «МП Леся», 2015. 472 с.

21. Сидоренко В. В. Залежності дієвості механізму правового регулювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Відкритий міжнарод. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014. 214 с.

22. Синицький П. В. Контрольно-наглядова діяльність державної служби охорони при МВС України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 209 с.

23. ISSN 2307-1745 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015 № 15 том 2

24. Наукові розробки, передові технології, інновації [матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції]. — Nemoros s.r.o., - Prague, - 2020. — 414 с

25. Хмара О. С. Як провести громадську антикорупційну експертизу? Методичні рекомендації / кол. авт. за заг. ред. О. С. Хмари. 2013. 40 с.

26. Білько К. Ф. Дисертація, Адміністративно-правове забезпечення організації та нотаріату в Україні - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://idpnan.org.ua/files/bilko-k.f.-administrativno-pravove-zabezpechennya-organizatsiyi-ta-diyalnosti-notariatu-v-ukrayini_.pdf

27. Гаєвська Т., Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності для держслужбовців. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://km.dsp.gov.ua/news/315-obmezheniya-schodo-sumsnictva-ta-sumschennya-z-nshimi-vidami-dyalnost-dlya-derzhsluzhbovcv.html>

28. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник 2-е вид. пер. з рос. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

29. Скулиш Е., Міняйло Н. Форми та види корупції: проблеми класифікації. Вісник Національної академії прокуратури України. 2010. № 3. С. 93-100.

30. Шевцов О. О. Правове регулювання трудової діяльності працівників прокуратури України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Харківськнац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 182 с.

31. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2017. 216 с.

32. Матеріали доповідей Круглого столу до дня спеціаліста-правника «ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ – 2018. АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://li-maup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/Zvit%20Za%20Rezultatamy%20Kruhloh%20Stolu%202018.pdf>

33. Хворостянкін А. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_6669
34. Часопис Київського університету права - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/download/61/4-2016-pdf>
35. Ткачук А. С. Теоретико-правові характеристики правосвідомості молоді: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2013. 200 с.
36. Тодыка Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры. Харків: Райдер, 2001. С. 40-45.
37. Юрченко Е. В. Административно-правовое регулирование предпринимательства: дис. канд. юрид. наук: 12.00.14 / Московская юрид. акад. Москва, 2005, 190с.
38. Ремінська А. О. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. Гриф. 25.10.2017. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://grif.ua/articles/26289.html>
39. Решетило Д. В. Правова освіта населення, як засіб боротьби з корупцією. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_22260
40. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Випуск 4 (12). С. 118-122.
41. Руденко М. В., Мельник О. В. Нові державні органи у сфері запобігання корупції: спроби аналізу функціонального призначення та взаємозв'язків. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2015. Ns 20. С. 189-193.
42. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 4 (12). 2017 р., [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://app.tneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/4-2017.pdf>

43. Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO): Міжнародний документ Ради Європи від 05.05.1998 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/994_144/

44. Ярмиш О., Мельник Р. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. N2 2. С. 144-155.

45. Розсоха С. С., Дисертація, Адміністративно – правові засади отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/dis-%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BE%D1%85%D0%B0-ilovepdf-compressed.pdf>

46. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. Ns 3782-XII. Дата оновлення 08.10.2016. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>

47. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Наказ М-ва юстиції України від 11.01.2012 р. Ns 39/5. Дата оновлення 03.07.2015. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18#Text>

48. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16.03.2005 р. N 2476-IV. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-15#Text>

49. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014р Ns 1697-VII. Дата оновлення: 28.08.2018 р.. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

50. Окопник О.М., Робоча програма «Протидія та запобігання корупції». [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/kaf_galuzevogo_prava_pravoohoron_diyaln/navch_metod_zabezpech/RP_protidiya_zapobig_korup_mag.pdf

51. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXV звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2019 р.): у 2-ох ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. 224 с.

52. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України 14.10.2014 р. Ns 1699-VII. Дата оновлення 08.08.2015. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

53. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 412 с.

54. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 р. Ns 314-VII. Дата оновлення 26.04.2015. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18>

55. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.04.2013 р. Ns 221-VII. Дата оновлення 08.07.2018. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.

56. Ващук Я. В. Захисник в адміністративно-деліктному провадженні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2013. 207 с.

57. Вдовиченко Е. Деструктивний вплив корупційних процесів на формування ментальності майбутніх поколінь. Future Нитап Image = Образ людини майбутнього. 2016. Ns 3. С. 109-119.

58. О. Г. Данильян, Деякі напрями оптимізації правового виховання в сучасній Україні - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5437/1/Danilyan_174.pdf

59. Веклич В. О. Політико-правові аспекти системи протидії корупції: до питання щодо її ефективності й функціональної значущості (спрямованості). Часопис Київського університету права. 2016. № 4. С. 18-22.

60. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет конференції - Досягнення і проблеми юридичної науки в сучасному світі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/download.php?file=file_1515190339.pdf

61. Висоцька Л. В. Правова освіта в соціокультурному просторі громади. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: 2015. № 8 (52). С. 273-283.

62. Воронова І. В. Правоповага як цілісне явище громадянського суспільства: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 200 с.

63. О. І. Васильєва, Н. В. Васильєва, Корупція – одна з найактуальніших проблем сучасності. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1446>

64. Гаруст Ю. В, Трофименко Б. Ю. Організаційно-правові методи запобігання корупції направлені на захист економічних інтересів України. Правові горизонти /Legal horizons. 2016. № 2(15). С. 78-82.

65. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення 01.01.2019. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

66. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

67. Обмеження передбачені Законом України «Про запобігання корупції» - [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<http://blp.sm.gov.ua/index.php/en/potochna-diyalnist/sluzhba-poserednytstva/5538-obmezhennya-peredbacheni-zakonom-ukrajini-pro-zapobigannya-koruptsiji>

68. Конференция государств — участников Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции. Вена, 21-23 августа 2017 г. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session8/V1909654r.pdf>

69. Порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171. Дата оновлення 20.07.2017. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2015-%D0%BF#Text>

70. Потенціал засобів масової інформації у протидії корупції. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://old.nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/doslidzhennya/6.pdf

71. Правове виховання в сучасній Україні: монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за рец. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2010. 368 с.

72. Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції: Лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування. 2017. 85 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dabi.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/Pravovi-zasady-ta-praktychni-aspekty-zapobigannya-koruptsiyi.pdf>

73. Клімова С. М., Конапцова Т. В. Організація запобігання та протидії корупції в Україні. Харків, 2012. 200 с.

74. Ключко І. О. Органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції: адміністративно-правовий аспект: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет сучасних знань. Суми, 2018.

75. Ковтанюк В. О., Расцька Л. В. Основні заходи запобігання корупції в Україні. Україна в сучасному світі: виклики і можливості: 36. тез Міжнар. наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів (Київ, 13-14 квітня 2016 р.). Київ.

76. Камлик М. І., Невмержицький Е. В. Корупція в Україні. Київ: Товариство «Знання»; КОО, 1998. 187 с.

77. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

78. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

79. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

80. Национальная программа Словакии по борьбе с коррупцией. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.transparency.org.ru/INTER/DOC/SVK_Slovakia_Action_Plans_Ru.doc.

81. Нашинець-Наумова А. Ю. Методи адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні. Юридичний вісник. 2012. № 2 (23). С. 56-59.

82. Ніжинська І. С. Міжнародні Конвенції як засіб боротьби з корупцією. Наше право. 2013. № 12. С. 174-179.

83. Данильян, О. Г. Специфіка формування правової культури в транзитивному суспільстві. Наук. зап. Харк. ун-ту повітр. сил ім. І. Кожедуба. Соц. філософія, психологія. Харків: ХУПС, 2006. Вип. №2 (26). С. 3-9.

84. Державне управління: теорія і практика / заг. ред. проф. В. Б. Авер'янова. Київ: ЮрінкомІнтер, 1998. 432 с.

85. Корольов Ю. О. Правовий механізм реалізації адміністративно-правового статусу службовців Національного банку України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетровський держ. ун-т. внутр. справ. Дніпропетровськ, 2014.

86. Кримінальний кодекс України Закон України від 05.04.2001 Ns 2341-111. Дата оновлення 01.01.2019. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

87. Кухарук А. В. Запобігання і протидія корупції в Україні: нові акценти та роль Міністерства юстиції. Юридичні акценти. 2011. Ns 1. С. 14-23.

88. Лисенко В. О. Запобігання злочинам корупційної спрямованості у державній кримінально-виконавчій службі України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дніпропетровський держ. ун-т. внутр. справ. Дніпропетровськ, 2014. 190 с.

89. Литвиненко В. І. Адміністративно-правові форми протидії корупції в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 152-155.

90. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

91. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. Ns 964-N // Відомості Верховної Ради України. 2003. Ns 39 зі змінами від 07.08.2015.

92. Синицький П. В. Контрольно-наглядова діяльність державної служби охорони при МВС України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 209 с.

93. Нуруллаев І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі ради Європи у боротьбі з корупцією: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 205 с.

94. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Каб. Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. Ns 630. Дата оновлення 28.08.2018. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>.

95. Фоміна М. В. Корупція: сутність, причини, методологія оцінки / М. В. Фоміна // Академічний огляд Донецького національного університету економіки торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2012. – № 2 (37). – С. 36–44.

96. У загальносвітовому рейтингу якості життя Україна порівнялася з Ботсваною [Електронний ресурс] / Український тиждень. – Режим доступу : <https://m.tyzhden.ua/News/6936>.

97. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. І. Мельник. – К., 2002. – 32 с.

98. Никифорчук Д. Й. Вимір та оцінювання рівня корупції / Д. Й. Никифорчук, О. Ю. Бусол // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 173–179.

99. Засади методології оцінювання рівня корупції в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Сердюк, І. М. Осика, О. В. Волянська та ін. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/>.

100. Б.М. Обідник «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні: антикорупційна освіта», Київ, 2019. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1ttL6GZUKztkTvquILk_nbhyi03MDpHD/view

101. Jeremy Pope. Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System / Jeremy Pope. – Berlin : Transparency International, 2000, 1. – Footnote 2.

102. Халковський О. М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. Економіка та держава. 2011. № 3. С. 104-106. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есде_2011_3_30

103. Литвиненко В. І., Пригунов П. Я. та ін. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: наук. аналіт. доп.; за заг. ред. д-ра юрид. наук В. І. Литвиненка. Київ: ДП «Вид. дім Персонал», 2016. 8

104. Гаращук В. М. Стратегія і тактика боротьби з корупцією. Концепція боротьби з корупцією в Україні. Міністерство юстиції України. Підготовчі матеріали. Координатор-центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України. Київ, 1997. 245 с.

105. Веклич В. О. Правові принципи, форми й методи запобігання корупції в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету Серія: Юридичні науки. 2017. Випуск 5. Том 1. С. 190-194.

106. Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції Закон України від 15.09.2015 р. № 679-VIII. Дата оновлення: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-19#Text>

107. Веклич В. О. Адміністративно-правові засади публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні: монографія. Київ: Видавництво «Людмила», 2017. 592 с.

108. Про схвалення Стратегії інформування громадян про гарантовані їм Конституцією та законами України права на період до 2019 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1012-р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D1%80#Text>

109. Про публічні закупівлі Закон України від 25.12.2015 р. № 922- Дата оновлення 01.01.2019. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

110. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
111. Соціологія: підручник / за заг. ред. В. П. Андрущенка, М. І. Горлача. Харків; Київ, 1998. 624 с.
112. Конвенція ООН Організації Об'єднаних Націй проти корупції: від 31.10.2003 р. № 995 с 1 б. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
113. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. 16 с.
114. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ Видавництво «Права людини», 2017.
115. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 187 с.
116. Яцків І. І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011.
117. Ярмиш О., Мельник Р. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 144-155.
118. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. Київ: Парлам. вид-во, 2000.
119. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. 16 с.
120. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч.] / Т.О. Коломоєць. – К. : Юрінком Інтер, 2011.
121. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

122. Цыбулевская О. И. Нравственные основания современного российского права: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Поволжская академия гос. службы им. П. А. Столыпина. Саратов, 2004.

123. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Конвенція Ради Європи від 04.11.1999 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.

124. Акімов О. О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. Державне управління: теорія та практиккп. 2014. Ns 1. С.

125. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. В. Б. Авер'янов та ін. Київ: Юрид. думка, 2007. Т. 2: Загальна частина. 592 с.

126. Дручек О. В. Науково–теоретичні основи протидії явищу корупції: проблеми вивчення та удосконалення [Текст] / О. В. Дручек // Форум права. – 2012. – № 1.

127. Ченшова Н. В., Шпилька Л. О. Сучасний стан, перспективи розвитку і вдосконалення антикорупційної політики в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип.43. Т.2.